

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду

(вирішення спорів, пов'язаних із пільгами,
гарантіями та компенсаціями
військовослужбовцям,
військовозобов'язаним або резервістам)

2019

Зміст

Вступ	4
I. Практика у справах щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям (усі категорії)	5
1. Щодо необхідності надання документа, що свідчить про причини й обставини поранення (контузії, травми або каліцтва); можливості визнання витягу з протоколу засідання військово-лікарської комісії належним документом, який свідчить про причини й обставини поранення; обов'язку доведення причин й обставин поранення	5
1.1. Щодо необхідності надання документа, що свідчить про причини й обставини поранення (контузії, травми або каліцтва)	6
1.2. Щодо того, чи може вважатися витяг із протоколу засідання військово-лікарської комісії належним документом, який свідчить про причини й обставини поранення	8
1.3. Щодо обов'язку доведення причин й обставин поранення	10
2. Щодо осіб, звільнених з Прикордонних військ КДБ СРСР	13
3. Щодо встановлення військовослужбовцям, військовозобов'язаним та резервістам, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, більшого відсотка втрати працездатності або в разі встановлення групи інвалідності, яка дає право на отримання одноразової грошової допомоги у більшому розмірі	16
II. Практика у справах щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги окремим категоріям військовослужбовців	18
2. Практика у справах щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової служби)	18
2.1. Військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової служби)	18
2.2. Правило, встановлене ч. 8 ст. 16 ³ Закону № 2011-XII, щодо реалізації права на отримання одноразової грошової допомоги	20
2.3. «Обов'язкове особисте державне страхування» та «одноразова грошова допомога»	23
2.4. Періодичне підтвердження раніше встановленої групи інвалідності або відсотка втрати працездатності	26

2.5. У разі отримання одноразової грошової допомоги у зв'язку з призначенням нижчої групи інвалідності	29
2.6. Отримання особою одноразової грошової допомоги або компенсаційної виплати з підстав, передбачених іншими законами, а не Законом № 2011-XII	31
3. Практика у справах щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям строкової служби	33
3.1. Військовослужбовцям строкової служби в разі встановлення інвалідності в період з 1 січня 2007 року по 31 грудня 2013 року та з 1 січня 2017 року	33
3.2. Військовослужбовцям строкової служби в разі встановлення інвалідності в період з 1 січня 2014 року по 31 грудня 2016 року	37
3.3. Військовослужбовцям строкової служби, яким у період з 1 січня 2014 року по 31 грудня 2016 року встановлена інвалідність унаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час виконання обов'язків строкової військової служби, захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження строкової військової служби	39
4. Практика у справах щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги військовозобов'язаним або резервістам	42
III. Окремі правові позиції щодо пільг, гарантій і компенсацій військовослужбовцям	45

Вступ

Наразі в Україні триває збройна боротьба за суверенітет, територіальну цілісність і незалежність. Забезпечення конституційних прав та свобод військовослужбовців отримало виняткову суспільну вагомість у зв'язку з щоденним веденням гібридної війни з Російською Федерацією, подіями на Сході України. Ефективність реалізації повноважень військовослужбовців, зокрема, залежить від досконалості нормативно-правового забезпечення та реального виконання державою своїх обов'язків щодо їх соціального захисту. На рівні закону закріплено обов'язок держави гарантувати виплату одноразової грошової допомоги, надання інших пільг, гарантій і компенсацій військовослужбовцям, військовозобов'язаним або резервістам.

Таким чином, вагомого значення набуває формування сучасних і боєздатних Збройних Сил України. Для виконання ними своїх обов'язків мають існувати належні умови, належне забезпечення їхніх прав, свобод і законних інтересів з урахуванням європейських стандартів з огляду на запровадження нової Военної доктрини України та підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. В умовах трансформації національної економіки однією з пріоритетних функцій державної політики є встановлення та надання пільг, гарантій і компенсацій особам, які беруть участь у захисті державного суверенітету України, з метою компенсувати навантаження, пов'язані з особливостями військової служби.

У ст. 17 Конституції закріплено обов'язок держави забезпечувати соціальний захист громадян та членів їх сімей, які перебувають на військовій службі в Збройних Силах України. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначає основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, встановлює єдину систему їх соціального та правового захисту, гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулює відносини у цій галузі. Разом з тим держава не завжди може здійснити дієвий соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей.

В огляді висвітлено судову практику щодо спорів за основними напрямками соціального забезпечення військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, зокрема, щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги.

I. Практика у справах щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям (усі категорії)

1. Щодо необхідності надання документа, що свідчить про причини й обставини поранення (контузії, травми або каліцтва); можливості визнання витягу з протоколу засідання військово-лікарської комісії належним документом, який свідчить про причини й обставини поранення; обов'язку доведення причин й обставин поранення

Верховний Суд у складі суддів Судової палати для розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду розглянув справу за позовом до Міністерства оборони України про визнання протиправною бездіяльності відповідача щодо невиплати позивачу одноразової грошової допомоги як інваліду III групи; зобов'язання призначити та виплатити одноразову грошову допомогу у розмірі 150-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб як інваліду III групи, інвалідність якого настала внаслідок поранення, контузії та захворювання, пов'язаних з виконанням ним обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії, відповідно до Закону України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (далі – Закон № 2011-XII) та до Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 року № 975 (далі – Порядок № 975).

Відповідно до обставин справи позивач з 9 травня 1984 року по 9 грудня 1985 року проходив військову службу на території Республіки Афганістан (у період бойових дій) та має статус учасника бойових дій.

Протоколом засідання Військово-лікарської комісії Західного регіону по встановленню причинного зв'язку захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв у колишнього військовослужбовця встановлено, що поранення, які отримав позивач, травма, контузія, захворювання, пов'язані з виконанням обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії.

Згідно з довідкою до акта огляду МСЕК від 4 грудня 2015 року позивачу встановлено довічно III групу інвалідності. Причина інвалідності – поранення, контузія, пов'язані з виконанням обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії.

Ураховуючи зазначене, позивач звернувся до відповідача із заявою про призначення одноразової грошової допомоги у зв'язку із встановленням йому III групи інвалідності.

Рішенням комісії Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги та компенсаційних сум позивачу відмовлено в призначенні одноразової грошової допомоги, оскільки ним не

подано документ, що свідчить про причини й обставини поранення, передбачений п. 11 Порядку № 975. Водночас комісія відповідача дійшла висновку, що висновок спеціаліста в галузі судово-медичної експертизи, який складено зі слів заявника, та висновок Центральної військово-лікарської комісії Міністерства оборони України, які подані разом з іншими документами, не є документами, що свідчать про обставини поранення.

За результатами розгляду касаційної скарги позивача Верховний Суд сформулював такі правові висновки.

1.1. Щодо необхідності надання документа, що свідчить про причини й обставини поранення (контузії, травми або каліцтва)

Правове регулювання відносин між державою і громадянами України у зв'язку із виконанням ними конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни здійснюється відповідно до Закону України від 25 березня 1992 року № 2232-XII «Про військовий обов'язок і військову службу» (далі – Закон № 2232-XII).

Водночас основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей визначені Законом № 2011-XII, у ст. 1 якого, зокрема, встановлено, що соціальний захист військовослужбовців – діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності в військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом.

Відповідно до ст. 41 Закону № 2232-XII виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та резервістів під час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві здійснюється в порядку і на умовах, встановлених Законом № 2011-XII.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону № 2011-XII дія цього Закону поширюється на військовослужбовців, які стали інвалідами внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби, чи внаслідок захворювання після звільнення їх з військової служби, пов'язаного з проходженням військової служби, та членів їх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули, померли чи пропали безвісти.

У п. 4 ч. 2 ст. 16 Закону № 2011-XII (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) встановлено, що одноразова грошова допомога призначається і виплачується у разі встановлення військовослужбовцю інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого ним під час виконання обов'язків військової служби або внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням

ним обов'язків військової служби, чи встановлення інвалідності особі після її звільнення з військової служби внаслідок причин, зазначених у цьому підпункті.

Згідно з п. «б» ч. 1 ст. 16² Закону № 2011-XII одноразова грошова допомога призначається і виплачується в розмірі 150-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб, – у разі встановлення військовослужбовцю інвалідності III групи (підп. 4 п. 2 ст. 16 цього Закону).

Водночас відповідно до ст. 16⁴ Закону № 2011-XII призначення і виплата одноразової грошової допомоги не здійснюються, якщо загибель (смерть), поранення (контузія, травма або каліцтво), інвалідність або часткова втрата працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста є наслідком:

- а) вчинення ним злочину або адміністративного правопорушення;
- б) вчинення ним дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння;
- в) навмисного спричинення собі тілесного ушкодження, іншої шкоди своєму здоров'ю або самогубства (крім випадку доведення особи до самогубства, встановленого судом);
- г) подання особою завідомо неправдивих відомостей для призначення і виплати одноразової грошової допомоги.

Відповідно до ч. 9 ст. 16³ Закону № 2011-XII порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги визначається Кабінетом Міністрів України.

На виконання цієї статті Закону Кабінет Міністрів України постановою від 25 грудня 2013 року № 975 затвердив Порядок № 975.

У п. 11 Порядку № 975 визначено, що військовослужбовець, військовозобов'язаний та резервіст, якому виплачується одноразова грошова допомога в разі настання інвалідності чи втрати працездатності без встановлення йому інвалідності, подає уповноваженому органу такі документи: заяву про виплату одноразової грошової допомоги у зв'язку з встановленням інвалідності чи часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності; довідку медико-соціальної експертної комісії про встановлення групи інвалідності або відсотка втрати працездатності із зазначенням причинного зв'язку інвалідності чи втрати працездатності.

До заяви додаються копії: постанови відповідної військово-лікарської комісії щодо встановлення причинного зв'язку поранення (контузії, травми або каліцтва), захворювання; документа, що свідчить про причини й обставини поранення (контузії, травми або каліцтва), зокрема про те, що воно не пов'язане із вчиненням особою кримінального чи адміністративного правопорушення або не є наслідком вчинення нею дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння, або навмисного спричинення собі тілесного ушкодження; сторінок паспорта з даними про прізвище, ім'я та по батькові та місце реєстрації; документа, що засвідчує реєстрацію фізичної особи у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків, виданого органом доходів і зборів (для фізичної особи, яка через свої релігійні переконання відмовляється від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, офіційно повідомила про це відповідний орган доходів і зборів та має відмітку в паспорті громадянина України, – копію сторінки паспорта з такою відміткою).

Верховний Суд зазначив, що застосовані норми права дають підстави для висновку, що законодавець делегував Уряду повноваження визначати порядок призначення та виплати одноразової грошової допомоги, передбаченої ст. 16² Закону № 2011-XII.

Подання зазначених у п. 11 Порядку № 975 документів при зверненні за призначенням одноразової грошової допомоги у разі настання інвалідності чи втрати працездатності без встановлення інвалідності, є необхідною умовою для призначення такої допомоги та ґрунтується на необхідності перевірити відсутність обмежень, встановлених у ст. 16⁴ Закону № 2011-XII (зокрема, коли інвалідність є наслідком вчинення особою дій у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння; навмисного спричинення собі тілесного ушкодження чи іншої шкоди своєму здоров'ю), за наявності яких особа позбавляється права на отримання такої допомоги.

Водночас обов'язок перевірити, чи не настала інвалідність за обставин, перелік яких визначений у ст. 16⁴ Закону № 2011-XII, покладено на орган, що приймає рішення про призначення та виплату одноразової грошової допомоги.

Отже, вимога Міністерства оборони України щодо необхідності подання військовослужбовцем, військовозобов'язаним чи резервістом, щодо якого визначається можливість виплати одноразової грошової допомоги у разі настання інвалідності чи втрати працездатності без встановлення йому інвалідності, документа, що свідчить про причини й обставини поранення (контузії, травми або каліцтва), зокрема про те, що воно не пов'язане із вчиненням особою кримінального чи адміністративного правопорушення або не є наслідком вчинення нею дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння, або навмисного спричинення собі тілесного ушкодження, має легітимну мету, відповідає вимогам законності та не є свавільною.

1.2. Щодо того, чи може вважатися витяг із протоколу засідання військово-лікарської комісії, належним документом, який свідчить про причини й обставини поранення

Верховний Суд звернув увагу, що Порядок № 975 не визначає, який саме документ (військово-облікові документи, медична довідка, акт розслідування, архівна довідка, виписка з історії хвороби тощо) повинна подати особа, яка звертається за отриманням одноразової грошової допомоги, на підтвердження обставин причини й обставини поранення (контузії, травми або каліцтва).

Відповідно до п. 21.21 Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затвердженого наказом Міністра оборони України від 14 серпня 2008 року № 402 (далі – Положення № 402), за наявності тілесних ушкоджень (відсутність кінцівки, дефекти кісток черепа, рубці після поранень, наявність чужорідних тіл) у колишніх військовослужбовців – учасників бойових дій у роки Великої Вітчизняної війни, в інші періоди ведення бойових дій, зокрема, при проходженні військової служби в країнах, де велися бойові дії, а також у колишніх військовополонених у разі відсутності даних про їх медичний огляд військово-лікарськими комісіями з цього приводу в період військової служби ці особи, незалежно від причини звільнення зі Збройних Сил і ступеня придатності до військової служби у даний час, для встановлення характеру і давності

тілесних ушкоджень за направленням військового комісара підлягають огляду судово-медичним експертом (за необхідності після обстеження у лікувально-профілактичному закладі). Результати медичного обстеження судово-медичним експертом заносяться в акт судово-медичного дослідження (висновок експерта) за наслідками поранення та разом з іншими документами, що підтверджують факт отримання поранення (контузії, травми або каліцтва), довідкою про проходження військової служби та перебування у частинах діючої армії, з посиланням на Перелік держав і періодів бойових дій на їх території, посвідченням учасника бойових дій, військово-обліковими та медичними документами направляються до штатних військово-лікарських комісій для встановлення причинного зв'язку поранення (каліцтва).

Відповідно до п. 21.3 зазначеного вище Положення, причинний зв'язок захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв у колишніх військовослужбовців визначають штатні військово-лікарські комісії; у колишніх військовослужбовців інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та військових формувань колишнього СРСР, правонаступниками яких вони стали, – штатні військово-лікарські комісії цих військових формувань та оформлюють протоколом за формою, наведеною в додатку 19.

Згідно з п. 21.5 глави 21 розділу II Положення № 402, постанови військово-лікарських комісій про причинний зв'язок захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв приймаються в таких формулюваннях:

в) «Поранення (травма, контузія, каліцтво), одержане в результаті нещасного випадку, пов'язане з проходженням військової служби» – якщо воно одержане за обставин, не пов'язаних з виконанням обов'язків, або одержане внаслідок правопорушення.

г) «Захворювання, поранення (травма, контузія, каліцтво), пов'язане з виконанням обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії» – якщо захворювання виникло, поранення (контузія, травма, каліцтво) одержане в період перебування в країнах, де велись бойові дії (Перелік держав і періодів бойових дій на їх території затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1994 року № 63 «Про організаційні заходи щодо застосування Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» зі змінами), і військовослужбовець визнаний учасником бойових дій.

Відповідно до п. 21.7 Положення № 402 постанова військово-лікарських комісій про причинний зв'язок поранення (травми, контузії, каліцтва) приймається відповідно до висновку, зазначеного в довідці про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва), або засвідченій копії Акта про нещасний випадок (додаток 1 до Інструкції про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністра оборони України від 6 лютого 2001 року № 36, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 23 лютого 2001 року за № 169/5360 (зі змінами), у яких зазначаються обставини отримання поранення (контузії, травми, каліцтва).

При медичному огляді військовослужбовців, колишніх військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, призваних на збори, які одержали поранення

(травму, контузію, каліцтво) до введення в дію Положення про військово-лікарську експертизу та медичний огляд у Збройних Силах України, затвердженого наказом Міністра оборони України від 4 січня 1994 року № 2, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 29 липня 1994 року за № 177/386, і не мають довідки, виданої військовою частиною, військово-лікарськими комісіями можуть бути взяті до уваги достовірні документи про причини й обставини одержання військовослужбовцем поранення (контузії, травми, каліцтва) (записи про первинне звернення по медичну допомогу із зазначенням обставин одержання поранення (травми), витяг з історії хвороби, матеріали службового розслідування, дізнання, досудового слідства за фактом поранення (травми) та інші медичні або військово-облікові документи) (п. 21.8 Положення № 402).

З огляду на викладене відсутність у абз. 6 п. 11 Порядку № 975 вказівки про якийсь конкретний документ (військово-облікові документи, медична довідка, акт розслідування, архівна довідка, виписка з історії хвороби, тощо), який свідчить про причини й обставини поранення говорить про те, що в кожному конкретному випадку це можуть бути різні документи, які достовірно свідчать про причини й обставини поранення.

Отже, відсутність висновків службового розслідування та акта розслідування не може бути підставою для відмови у призначенні та виплаті одноразової грошової допомоги, за умови, якщо причини й обставини поранення (контузії, травми або каліцтва) підтверджені іншими документами, що містять достовірні відомості про зазначені обставини.

Водночас подання до Міністерства оборони України відповідного рішення військово-лікарської комісії по встановленню причинного зв'язку захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв, яким встановлено, що отримані особою поранення, травма, контузія, захворювання, пов'язані з виконанням обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії, не виключає необхідності подання інших, зазначених у п. 11 Порядку № 975, документів, що свідчать про причини й обставини поранення, травми, контузії та захворювання.

1.3. Щодо обов'язку доведення причин й обставин поранення

Зі змісту п. 11 Порядку № 975 убачається, що призначення одноразової грошової допомоги у разі настання інвалідності чи втрати працездатності без встановлення інвалідності, носить заявницький характер, тобто розглядається виключно за ініціативою заявника. У цьому ж пункті Порядку зазначено про необхідність додання до заяви про виплату одноразової грошової допомоги у зв'язку зі встановленням інвалідності, у тому числі, документа про причини й обставини поранення (контузії, травми або каліцтва), зокрема про те, що воно не пов'язане із вчиненням особою кримінального чи адміністративного правопорушення або не є наслідком вчинення нею дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння, або навмисного спричинення собі тілесного ушкодження.

Згідно з п. 13 Порядку № 975 керівник уповноваженого органу подає у 15-денний строк з дня реєстрації всіх документів розпорядникові бюджетних коштів висновок

щодо виплати одноразової грошової допомоги, до якого додаються документи, зазначені в пунктах 10, 11 цього Порядку.

Розпорядник бюджетних коштів приймає у місячний строк після надходження зазначених документів рішення про призначення або відмову у призначенні одноразової грошової допомоги та надсилає його разом з документами уповноваженому органу для видання наказу про виплату такої допомоги особам, які звернулися за нею, або в разі відмови для письмового повідомлення заявника із зазначенням мотивів відмови.

Водночас п. 4.7 Положення про організацію в Міністерстві оборони України роботи з обчислення вислуги років для призначення пенсій військовослужбовцям і соціального забезпечення осіб, звільнених з військової служби у Збройних Силах України, та членів їх сімей, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 14 серпня 2014 року № 530, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20 жовтня 2014 року за № 1294/26071 (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі – Положення № 530), встановлено, що документи на одержання одноразової грошової допомоги в разі встановлення інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності особам, звільненим з військової служби (зборів, резерву), оформляє та подає в Департамент фінансів Міністерства оборони України обласний військовий комісар за місцем проживання цих осіб.

У разі настання інвалідності подаються такі документи:

висновок щодо можливості виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцю, який визнаний інвалідом (додаток 13);

заява про виплату одноразової грошової допомоги (додаток 12);

копія довідки МСЕК про встановлення групи та причинного зв'язку інвалідності;

копії свідоцтва про хворобу, постанови чи довідки відповідної військово-лікарської комісії щодо встановлення причинного зв'язку захворювання, поранення (контузії, травми або каліцтва);

витяг з наказу командира військової частини про виключення зі списків особового складу частини (для військовослужбовців строкової військової служби – копія військового квитка);

копії сторінок паспорта з даними про прізвище, ім'я, по батькові та місце реєстрації;

копія документа, що засвідчує реєстрацію фізичної особи в Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків, виданого органом доходів і зборів (для фізичної особи, яка через свої релігійні переконання відмовляється від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, офіційно повідомила про це відповідний орган доходів і зборів та має відмітку в паспорті громадянина України, – копія сторінки паспорта з такою відміткою);

копія акта про нещасний випадок, складеного за матеріалами розслідування військової частини, або довідки командира військової частини про причини й обставини поранення (контузії, травми, каліцтва), зокрема про те, що поранення (контузія, травма, каліцтво) не пов'язане з учиненням особою кримінального чи адміністративного правопорушення, не є наслідком учинення нею дій у стані алкогольного, наркотичного

чи токсичного сп'яніння або навмисного спричинення собі тілесного ушкодження, – у разі якщо поранення (контузія, травма або каліцтво) не пов'язане з виконанням обов'язків військової служби.

Аналіз зазначених норм свідчить про те, що за зверненням особи за призначенням одноразової грошової допомоги, уповноважений орган (обласний військовий комісар за місцем проживання цієї особи) оформляє та подає в Департамент фінансів Міністерства оборони України затверджений п. 11 Порядку № 975 перелік документів для призначення такої допомоги. Своєю чергою, розпорядник бюджетних коштів в особі Комісії Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги та компенсаційних сум на підставі зазначених документів приймає рішення про призначення або відмову у призначенні одноразової грошової допомоги.

Водночас відсутність документів, визначених п. 11 Порядку № 975, зокрема, про причини й обставини поранення (контузії, травми, каліцтва), не встановлює обов'язку Міністерства оборони України для їх витребування та доведення (за відсутності таких документів), що позивач отримав поранення (контузію, травму, каліцтво) при вчиненні кримінального чи адміністративного правопорушення, або в стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння або навмисного спричинення собі тілесного ушкодження, оскільки відповідна комісія Міністерства оборони України приймає рішення про призначення або відмову у призначенні одноразової грошової допомоги виключно на підставі документів, які надійшли від обласного військового комісаріату.

Водночас відповідальними за повноту та достовірність документів, визначених п. 11 Порядку № 975, є заявник та обласний військовий комісаріат за його місцем проживання.

З огляду на заявницький характер відносин між особою, яка звертається за призначенням одноразової грошової допомоги, та Міністерством оборони України, обов'язок довести зазначені обставини шляхом подання до комісії Міністерства оборони України достовірних документів про причини й обставини одержання військовослужбовцем поранення (контузії, травми, каліцтва) покладено на заявника. Такий документ не обов'язково повинен мати форму акта про нещасний випадок, складеного за матеріалами розслідування військової частини, або довідки командира військової частини, оскільки до уваги можуть бути взяті інші достовірні документи.

З урахуванням наведеного Судова палата для розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду у цій справі відступила від висновків щодо застосування норм права в подібних правовідносинах щодо визнання актів судово-медичного дослідження та витягів з протоколу військово-лікарської комісії про причинний зв'язок захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв, достатніми та належними доказами, у розумінні п. 11 Порядку № 975, що свідчать про причини й обставини поранення (травми, контузії та захворювання) військовослужбовця, викладених у постановках Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 25 травня 2018 року у справі № 729/426/17, від 21 серпня 2018 року у справі № 295/13892/16-а, від 23 жовтня 2018 року у справі № 822/3005/17, від 11 грудня 2018 року у справі № 740/1538/17,

від 29 січня 2019 року у справі № 293/342/17, вважаючи за необхідне, у розвиток позиції Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, викладеної у постанові від 5 жовтня 2018 року у справі № 265/7930/16-а, сформулювати такий правовий висновок.

Документами, що свідчать про причини й обставини поранення (контузії, травми, каліцтва), зокрема про те, що поранення (контузія, травма, каліцтво) не пов'язане з учиненням особою кримінального чи адміністративного правопорушення, не є наслідком учинення нею дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння або навмисного спричинення собі тілесного ушкодження, можуть бути лише достовірні документи про причини й обставини одержання військовослужбовцем такого поранення.

При цьому неподання особою, яка звернулася за призначенням одноразової грошової допомоги, документів, що свідчать про причини й обставини поранення (контузії, травми, каліцтва), не створює для Міністерства оборони України обов'язку щодо їх витребування.

Верховний Суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції, що позивачем не додано документ, який свідчить про причини й обставини поранення, а рішення Військово-лікарської комісії Західного регіону по встановленню причинного зв'язку захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв у колишнього військовослужбовця з огляду на обставини цієї справи не є належним документом, що вказує на причини й обставини поранення, травми, контузії та захворювання позивача.

Відтак, на думку Верховного Суду, апеляційний суд дійшов правильного висновку, що рішення комісії Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги та компенсаційних сум, прийнято в порядку, у спосіб та в межах наданих законом повноважень та підстави для скасування цього рішення відсутні.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 квітня 2019 року у справі № 822/220/18 (провадження № К/9901/58778/18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81047127>.

2. Щодо осіб, звільнених з Прикордонних військ КДБ СРСР

Факт звільнення осіб з Прикордонних військ КДБ СРСР не має значення для прийняття рішення Міністерством оборони України про призначення та виплату одноразової грошової допомоги таким особам, оскільки щодо соціального захисту військовослужбовці прикордонних військ колишнього СРСР прирівняні до військовослужбовців Збройних Сил України

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу за позовом до Міністерства оборони України про визнання протиправною бездіяльності відповідача щодо залишення без реалізації документів про призначення та виплату одноразової грошової допомоги у зв'язку зі встановленням III групи інвалідності, пов'язаної з виконанням обов'язків військової служби (одна з позовних вимог).

Відповідно до обставин справи позивач у період з 1984 по 1986 рік проходив строкову службу у військовій частині, яка входила до складу прикордонних військ КДБ СРСР, та був звільнений у запас.

У період з 15 квітня 1985 року по 20 травня 1986 року брав участь у бойових діях на території Республіки Афганістан і отримав осколочні поранення голови та ніг.

Відповідно до копії витягу із протоколу засідання Центральної військово-лікарської комісії Міністерства оборони України поранення, контузія, захворювання позивача, пов'язані з виконанням обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії.

Згідно з довідками МСЕК позивачу встановлена безтерміново III група інвалідності, яка пов'язана з виконанням обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії, та видано відповідне посвідчення.

Позивач звернувся з заявою до Чернігівського обласного військового комісаріату, в якій просив виплатити йому одноразову грошову допомогу у зв'язку із встановленням III групи інвалідності внаслідок травми та захворювання, отриманого при виконанні обов'язків військової служби в країнах, де велись бойові дії, яка надалі з висновком надіслана до Департаменту фінансів відповідача для її розгляду та прийняття рішення.

За наслідками розгляду заяви Департамент фінансів відповідача повернув документи позивача до Чернігівського обласного військового комісаріату без реалізації як такі, що надіслані не за належністю, оскільки позивач проходив військову службу та звільнявся з Прикордонних військ КДБ СРСР, тому виплата йому одноразової грошової допомоги не здійснюється відповідачем.

За результатами розгляду касаційної скарги відповідача Верховний Суд зробив такий правовий висновок.

Абз. 9 п. 1 Порядку обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та членам їхніх сімей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 року № 393, передбачено, що для призначення пенсій за вислугу років відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ», особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ до вислуги років зараховуються, зокрема, дійсна військова служба в Радянській Армії та Військово-Морському Флоті, прикордонних, внутрішніх, залізничних військах, в органах державної безпеки та інших військових формуваннях колишнього СРСР, а також служба в органах внутрішніх справ колишнього СРСР та інші види служби та періоди роботи, які відповідно до законодавства колишнього СРСР зараховувалися до вислуги років для призначення пенсій військовослужбовцям, а також особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ.

Як зазначив Верховний Суд, з аналізу вказаної норми права слідує, що для призначення військовослужбовцям пенсії до вислуги років зараховується, зокрема, військова служба у прикордонних військах колишнього СРСР.

Таким чином, щодо соціального захисту військовослужбовці прикордонних військ колишнього СРСР (у цьому випадку Прикордонних військ КДБ СРСР) прирівняні до військовослужбовців Збройних Сил України.

Також Верховний Суд звернув увагу на те, що Прикордонні війська КДБ СРСР структурно входили до складу Комітету державної безпеки СРСР (КДБ СРСР, до 1978 року – КДБ при Раді Міністрів СРСР).

Прикордонні війська КДБ СРСР відповідно до ст. 4 «Закона Союза Советских Социалистических Республик «О всеобщей воинской обязанности» від 12 жовтня 1967 року вважалися складовою частиною Збройних Сил СРСР у період з 1 вересня 1939 року по 21 березня 1989 року.

Отже, Державна прикордонна служба України до військової частини Прикордонних військ КДБ СРСР жодного відношення ніколи не мала.

У п. 17 Порядку № 975 передбачено, що особам, звільненим з військової служби, виплата одноразової грошової допомоги здійснюється органом державної влади, який здійснював розрахунок під час звільнення з військової служби.

Виходячи з аналізу вказаних правових норм Верховний Суд дійшов висновку, що саме на Міністерство оборони України як на головного розпорядника коштів, покладено обов'язок щодо прийняття рішення про виплату одноразової грошової допомоги, зокрема, особам, які проходили військову службу у Прикордонних військах КДБ СРСР, у разі встановлення їм відповідної групи інвалідності.

Верховний Суд зазначив про те, що оскільки заяву позивача про призначення одноразової грошової допомоги на порушення норм чинного законодавства повернуто без розгляду (реалізації), то суди попередніх інстанцій обґрунтовано зобов'язали відповідача розглянути його заяву про призначення і виплату одноразової грошової допомоги.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 січня 2019 року у справі № 825/574/16 (провадження № К/9901/10329/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79207810>.

3. Щодо встановлення військовослужбовцям, військовозобов'язаним та резервістам, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, більшого відсотка втрати працездатності або в разі встановлення групи інвалідності, яка дає право на отримання одноразової грошової допомоги у більшому розмірі

У разі встановлення військовослужбовцям, військовозобов'язаним та резервістам, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, більшого відсотка втрати працездатності або в разі встановлення групи інвалідності, яка дає право на отримання одноразової грошової допомоги у більшому розмірі, у них виникає право на отримання відповідної допомоги,

яка виплачується їм з урахуванням виплаченої раніше суми обов'язкового особистого державного страхування або одноразової грошової допомоги

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу за позовом до Міністерства оборони України, Київського міського військового комісаріату про визнання протиправними дій відповідачів щодо непризначення позивачу одноразової грошової допомоги у разі настання інвалідності II групи, що настала внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням ним обов'язків військової служби, відповідно до Порядку № 975 та ст. 16 Закону № 2011-XII; стягнення з відповідачів солідарно на користь позивача одноразової грошової допомоги у разі настання інвалідності II групи, що настала внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням ним обов'язків військової служби, відповідно до ст. 16 Закону № 2011-XII та Порядку № 975 у розмірі 200-кратного прожиткового мінімуму.

Відповідно до обставин справи позивач проходив військову службу та був звільнений з військової служби 19 жовтня 1988 року.

Позивачу під час первинного медичного огляду 4 листопада 2014 року встановлено III групу інвалідності.

16 листопада 2016 року позивачу за наслідками повторного огляду встановлено II групу інвалідності з 15 листопада 2016 року (поранення, контузія), причина інвалідності – захворювання, так, пов'язані з виконанням обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії.

Позивач звернувся до відповідача із заявою про виплату йому одноразової грошової допомоги у зв'язку із встановленням II групи інвалідності, що настала внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням ним обов'язків військової служби, відповідно до Порядку № 975.

Розглянувши подані позивачем документи, комісія Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги та компенсаційних сум дійшла висновку про відмову в призначенні одноразової грошової допомоги, оскільки позивачу змінено групу інвалідності понад дворічний термін. Зазначено, що допомога у зв'язку з встановленням III групи інвалідності виплачена в розмірі 182700 гривень.

За результатами розгляду касаційної скарги позивача Верховний Суд зробив такий правовий висновок.

Предметом спору у справі є вимога нарахувати та виплатити одноразову грошову допомогу як інваліду II групи.

III групу інвалідності довічно позивачу встановлено 4 листопада 2014 року.

II групу інвалідності довічно позивачу встановлено 15 листопада 2016 року.

Згідно з п. 4 ст. 16³ Закону № 2011-XII якщо протягом двох років військовослужбовцю, військовозобов'язаному або резервісту після первинного встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності під час повторного огляду буде встановлено вищу групу інвалідності або більший відсоток втрати працездатності, що дає їм право на отримання одноразової грошової допомоги в більшому розмірі, виплата провадиться з урахуванням раніше виплаченої суми.

Положення цієї норми застосовується при встановленні можливості отримання доплат між розміром раніше отриманої одноразової грошової допомоги при встановленні інвалідності нижчої групи та розміром одноразової грошової допомоги яка повинна виплачуватись при встановленні інвалідності вищої групи.

У ст. 16 Закону № 2011-XII визначено перелік осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги, а в ст. 16³ Закону № 2011-XII – порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги, строків же реалізації права на одноразову грошову допомогу не передбачено ані цим Законом, ані іншими нормативно-правовими актами.

На день звернення позивача із заявою про виплату одноразової грошової допомоги на підставі статей 16, 16³ Закону № 2011-XII діяв Порядок № 975, а тому саме його належить застосовувати у спірних правовідносинах.

Згідно з п. 12 Порядку № 975 призначення і виплата одноразової грошової допомоги військовослужбовцям, військовозобов'язаним та резервістам, яких призвано на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, здійснюється Міністерством оборони України, іншими центральними органами виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями та правоохоронними органами, та іншими органами державної влади, військовими формуваннями та правоохоронними органами, в яких передбачено проходження військової служби військовослужбовцями, навчальних (або перевірочних) та спеціальних зборів – військовозобов'язаними, проходження служби у військовому резерві – резервістами (далі – розпорядник бюджетних коштів).

У ч. 2 п. 3 Порядку № 975 встановлено, що днем виникнення права на отримання одноразової грошової допомоги є у разі встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності – дата, що зазначена в довідці медико-соціальної експертної комісії.

На підставі системного аналізу наведених правових норм Верховний Суд зробив висновок, що в разі встановлення військовослужбовцям, військовозобов'язаним та резервістам, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, більшого відсотка втрати працездатності або в разі встановлення групи інвалідності, яка дає право на отримання одноразової грошової допомоги у більшому розмірі, у них виникає право на отримання відповідної допомоги, яка виплачується їм з урахуванням виплаченої раніше суми обов'язкового особистого державного страхування або одноразової грошової допомоги. Оскільки на момент виникнення спірних правовідносин строків реалізації права на одноразову грошову допомогу законодавством передбачено не було, то позивач має право на отримання вказаної допомоги без обмеження дворічним терміном після первинного встановлення групи інвалідності.

Аналогічна правова позиція вкладена в постанові Верховного Суду України від 10 березня 2015 року у справі № 21-563а14, постанові Верховного Суду від 28 лютого 2018 року у справі № 806/694/16.

Таким чином, Верховний Суд залишив без змін рішення суду апеляційної інстанції, який визнав протиправними дії Міністерства оборони України щодо непризначення

позивачу одноразової грошової допомоги та зобов'язав відповідача вирішити питання щодо призначення та виплати позивачу одноразової грошової допомоги з урахуванням права позивача на отримання одноразової грошової допомоги як інваліду II групи внаслідок травми, пов'язаної з виконанням обов'язків військової служби, у розмірі 200-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності, з урахуванням проведених виплат, відповідно до Порядку № 975.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 червня 2018 року у справі № 760/11440/17 (провадження № К/9901/41104/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74870710>.

II. Практика у справах щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги окремим категоріям військовослужбовців

2. Практика у справах щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової служби)

2.1. Військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової служби) мають право на призначення та виплату одноразової грошової допомоги якщо:

- а) під час виконання обов'язків військової служби заподіяне поранення (контузія, травма або каліцтво);
- б) інвалідність може бути встановлена в будь-який час після звільнення з військової служби;
- в) інвалідність встановлена внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження військової служби

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу за позовом до Міністерства оборони України про визнання незаконним рішення Комісії з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті), каліцтва або інвалідності військовослужбовців та інвалідності осіб, звільнених з військової служби (далі – комісія), затвердженого відповідачем, про відмову в призначенні позивачу одноразової грошової допомоги (одна з позовних вимог).

Відповідно до обставин справи позивач проходив дійсну військову службу з 14 листопада 1972 року по 15 січня 1995 року, зокрема, в діючій армії з 13 жовтня 1984 року по 31 жовтня 1986 року у Демократичній Республіці Афганістан.

З 31 липня 2013 року позивачу встановлено II групу інвалідності безтерміново з причини мінно-вибухової травми, поранення і захворювання, які пов'язані з виконанням обов'язків військової служби при перебуванні в районах, де велись бойові дії.

Рішенням комісії позивачу відмовлено в призначенні одноразової грошової допомоги з посиланням на те, що на день звільнення позивача діяла ст. 16 Закону

№ 2011-XII, яка передбачала державне обов'язкове особисте страхування та не передбачала виплату одноразової грошової допомоги.

За результатами розгляду касаційної скарги відповідача Верховний Суд дійшов такого правового висновку.

Відповідно до ч. 9 ст. 16³ Закону № 2011-XII порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги визначається Кабінетом Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 року № 975, прийнятою відповідно до п. 2 ст. 16² та п. 9 ст. 16³ Закону № 2011-XII, затверджено Порядок № 975.

При цьому, у п. 2 наведеної Постанови встановлено, що особам, які до набрання чинності Порядком, затвердженим цією постановою, мають право на отримання одноразової грошової допомоги:

допомога, що була призначена, виплачується відповідно до Порядку та умов призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), поранення (контузії, травми або каліцтва) чи інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та інвалідності звільнених з військової служби (зборів) осіб, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 травня 2008 року № 499 (далі – Порядок № 499), Порядку та умов призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), каліцтва або інвалідності військовослужбовців та інвалідності осіб, звільнених з військової служби, що сталися у 2006 році, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2007 року № 284 (далі – Порядок № 284), і Порядку та умов виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), поранення (контузії, травми або каліцтва) чи інвалідності співробітників кадрового складу розвідувальних органів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 року № 1331 (далі – Порядок № 1331);

допомога, що не була призначена, призначається і виплачується в установленому законодавством порядку, що діяло на день виникнення права на отримання такої допомоги.

Відповідно до п. 3 Порядку № 975 днем виникнення права на отримання одноразової грошової допомоги є:

у разі загибелі (смерті) військовослужбовця, військовозобов'язаного та резервіста – дата смерті, що зазначена у свідоцтві про смерть;

у разі встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності – дата, що зазначена в довідці медико-соціальної експертної комісії.

Отже, на час подання позивачем заяви про виплату одноразової грошової допомоги було визначено, що моментом виникнення права є дата встановлення інвалідності, а тому застосуванню до спірних правовідносин підлягає законодавство, яке діяло на момент встановлення позивачу II групи інвалідності, а саме Закон № 2011-XII в редакції Закону України від 3 листопада 2006 року № 328-V (з 1 січня 2007 року по 1 січня 2014 року) та Порядок № 499.

На підставі системного аналізу наведених правових норм (у редакції, чинній на час встановлення позивачу II групи інвалідності) Верховний Суд зробив висновок,

що застосування ст. 16 Закону № 2011-XII пов'язується не з фактом звільнення позивача зі служби, а з часом встановлення йому інвалідності внаслідок захворювання, що відбувалося в період проходження військової служби, незалежно від строку, що минув після звільнення з військової служби.

Згідно з підп. 2 п. 2 Порядку № 499 (у редакції, чинній на час встановлення позивачу II групи інвалідності) військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової служби) у разі настання інвалідності в період проходження військової служби й особам, звільненим з військової служби, у разі настання інвалідності не пізніше ніж через три місяці після звільнення з такої служби чи після закінчення зазначеного строку, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період її проходження, – 24-місячного грошового забезпечення – інвалідам II групи, а в разі настання інвалідності внаслідок виконання обов'язків військової служби – у розмірі 30-місячного грошового забезпечення – інвалідам II групи.

Отже, оскільки II група інвалідності позивача була встановлена позивачу 31 липня 2013 року, то виплата одноразової грошової допомоги повинна здійснюватись на підставі нормативно-правових актів, які були чинні на момент встановлення позивачу інвалідності.

Таким чином, позивач набув право на отримання одноразової допомоги з моменту встановлення йому групи інвалідності.

Аналогічна правова позиція вкладена в постанові Верховного Суду від 22 березня 2018 року у справі № 288/349/17.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 7 лютого 2019 року у справі № 816/1266/16 (провадження № К/9901/33571/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79671321>.

2.2. Правило, встановлене ч. 8 ст. 16³ Закону № 2011-XII, щодо реалізації права на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої цим Законом, протягом трьох років з дня виникнення такого права, не застосовується до правовідносин, які виникли до 1 січня 2014 року (дати набрання чинності зазначеною нормою)

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу за позовом до Міністерства оборони України про визнання протиправною бездіяльності відповідача щодо невиплати позивачу одноразової грошової допомоги у зв'язку зі встановленням інвалідності III групи внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії, відповідно до Порядку № 499 та ст. 16 Закону № 2011-XII та зобов'язання відповідача призначити та виплатити позивачу таку допомогу.

Відповідно до обставин справи позивач є особою, якій встановлено статус інваліда війни III групи.

Відповідно до протоколу засідання Центральної військово-лікарської комісії відповідача від 22 березня 2011 року у позивача підтверджено захворювання, а саме: атеросклеротичний кардіосклероз, остеохондроз шийного та поперекового відділу

хребта, хронічна венозна недостатність, пов'язані з виконанням обов'язків військової служби при виконанні інтернаціонального обов'язку.

1 грудня 2011 року позивачу первинно встановлено III групу інвалідності внаслідок захворювання, пов'язаного із виконанням обов'язків військової служби в країнах, де велись бойові дії.

7 листопада 2016 року позивач звернувся до обласного військового комісаріату з заявою про направлення особистих документів до Міністерства оборони України для прийняття рішення щодо виплати одноразової грошової допомоги відповідно до Закону № 2011-XII.

20 лютого 2017 року позивач отримав витяг із протоколу засідання комісії Міністерства оборони України від 17 лютого 2017 року, відповідно до якого йому відмовлено в призначенні одноразової грошової допомоги, оскільки інвалідність йому встановлена до 1 січня 2014 року, тобто до набрання чинності новою редакцією ст. 16 Закону № 2011-XII.

За результатами розгляду касаційної скарги відповідача Верховний Суд дійшов такого правового висновку.

У ст. 41 Закону № 2232-XII (у редакції на час звернення позивача за отриманням допомоги – листопад 2016 року) встановлено, що виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та резервістів під час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві здійснюється в порядку і на умовах, встановлених Законом № 2011-XII.

Відповідно до ч. 9 ст. 16³ Закону № 2011-XII (у редакції, що діяла в листопаді 2016 року) порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги визначається Кабінетом Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 року № 975, прийнятою відповідно до п. 2 ст. 16² та п. 9 ст. 16³ Закону № 2011-XII, затверджено Порядок № 975.

При цьому в п. 2 наведеної Постанови встановлено, що особам, які до набрання чинності Порядком, затвердженим цією постановою, мають право на отримання одноразової грошової допомоги: допомога, що була призначена, виплачується відповідно до Порядку № 499, Порядку № 284, Порядку № 1331; допомога, що не була призначена, призначається і виплачується в установленому законодавством порядку, що діяло на день виникнення права на отримання такої допомоги.

Відповідно до п. 3 Порядку № 975 днем виникнення права на отримання одноразової грошової допомоги є:

у разі загибелі (смерті) військовослужбовця, військовозобов'язаного та резервіста – дата смерті, що зазначена у свідоцтві про смерть;

у разі встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності – дата, що зазначена в довідці медико-соціальної експертної комісії.

Отже, на час подання позивачем заяви про виплату одноразової грошової допомоги було визначено, що моментом виникнення права є дата встановлення

інвалідності, а тому застосуванню до спірних правовідносин підлягає законодавство, яке діяло на момент первинного встановлення позивачу III групи інвалідності, а саме: Закон № 2011-XII, в редакції Закону України від 3 листопада 2006 року № 328 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, і деяких інших осіб», яка діяла з 1 січня 2007 року по 1 січня 2014 року, Порядок № 499.

Так, у ч. 2 ст. 16 Закону № 2011-XII, в редакції чинній з 1 січня 2007 року по 1 січня 2014 року, було передбачено, що в разі поранення (контузії, травми або каліцтва), заподіяного військовослужбовцю під час виконання ним обов'язків військової служби, а також інвалідності, що настала в період проходження військової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби чи після закінчення цього строку, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження військової служби, залежно від ступеня втрати працездатності йому виплачується одноразова грошова допомога в розмірі до п'ятирічного грошового забезпечення за останньою посадою в порядку та на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України.

Аналогічне правило закріплено Порядком № 499.

З приводу посилань заявника касаційної скарги на те, що право на отримання одноразової грошової допомоги у позивача виникло 1 грудня 2011 року, але із відповідною заявою він звернувся лише 7 листопада 2016 року, тобто з пропуском трирічного строку звернення, встановленого ч. 8 ст. 16³ Закону № 2011-XII, колегія суддів зазначила таке.

У п. 2 Порядку № 975 встановлено, що допомога, що не була призначена, призначається і виплачується в установленому законодавством порядку, що діяло на день виникнення права на отримання такої допомоги.

Днем виникнення права на одноразову грошову допомогу у позивача є 1 грудня 2011 року відповідно до приписів п. 3 Порядку № 975, що відповідачем не заперечується, а відтак виплата одноразової грошової допомоги повинна здійснюватись на підставі нормативно-правових актів, які були чинні на момент встановлення позивачу інвалідності.

Так, ч. 8 ст. 16³ Закону № 2011-XII, якою встановлено, що особи, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої цим Законом, можуть реалізувати його протягом трьох років з дня виникнення у них такого права, набрала чинності лише з 1 січня 2014 року відповідно до п. 1 Перехідних положень Закону України від 4 липня 2012 року № 5040-VI «Про внесення змін до деяких законів України з питань соціального захисту військовослужбовців».

Конституційний Суд України у рішенні від 9 лютого 1999 року у справі № 1-рп/99 зазначив, що за загально визнаним принципом права закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі. Цей принцип, закріплений у ч. 1 ст. 58 Конституції України, за якою дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності та припиняється

з втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце.

Таким чином, Верховний Суд дійшов висновку, що в силу приписів ст. 58 Конституції України, ч. 8 ст. 16³ Закону № 2011-XII затверджена Законом України від 4 липня 2012 року № 5040-VI «Про внесення змін до деяких законів України з питань соціального захисту військовослужбовців» редакція закону набрала чинності 1 січня 2014 року, а тому на спірні правовідносини не розповсюджується.

Доводи відповідача про те, що нова редакція (з 1 січня 2014 року) Закону № 2011-XII не поширюється на позивача з огляду на дату звільнення, Верховний Суд також визнав безпідставними, оскільки отримання одноразової грошової допомоги на підставі ст. 16 Закону № 2011-XII законодавство пов'язує не з фактом звільнення позивача зі служби, а з часом встановлення йому тієї чи іншої групи інвалідності, що впливає на розмір такої допомоги. Отже, у спірних правовідносинах застосовується редакція ст. 16 Закону № 2011-XII, яка діяла до 1 січня 2014 року, оскільки інвалідність встановлена вперше у 2011 році.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд залишив без змін рішення суду апеляційної інстанції, який повністю задовольнив позовні вимоги.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 січня 2019 року у справі № 36/2660/17 (2-а/336/285/2017) (провадження № К/9901/569/17) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79503857>.

2.3. «Обов'язкове особисте державне страхування» та «одноразова грошова допомога» є двома рівнозначними компенсаційними механізмами соціального захисту військовослужбовців, які спрямовані на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу за позовом до Міністерства оборони України, третя особа: Житомирський обласний військовий комісаріат Міністерства оборони України, про визнання протиправним і скасування рішення відповідача про відмову позивачу в призначенні одноразової грошової допомоги у зв'язку із встановленням йому інвалідності II групи з 26 грудня 2013 року та зобов'язання відповідача вирішити питання щодо призначення та виплати позивачу одноразової грошової допомоги.

Відповідно до обставин справи позивач з 5 березня 1973 року по 25 червня 2004 року проходив військову службу у Збройних Силах. Звільнений в запас за станом здоров'я та виключений зі списків особового складу частини.

Свідоцтвом про хворобу ВЛК військової частини, затвердженим ВЛК Міністерства оборони України, встановлено, що отримана позивачем травма пов'язана з виконанням обов'язків військової служби.

Позивачу була встановлена III група інвалідності з 28 квітня 2004 року, що підтверджувалася 6 червня 2005 року, 18 червня 2008 року та 10 березня 2011 року, а з 26 грудня 2013 року встановлено II групу інвалідності.

6 жовтня 2015 року позивач звернувся до Житомирського об'єднаного міського військового комісаріату із заявою та усіма належними додатками стосовно призначення йому виплати одноразової грошової допомоги у зв'язку зі встановленням II групи інвалідності, яка пов'язана з виконанням обов'язків військової служби.

Рішенням комісії з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті), каліцтва або інвалідності військовослужбовців та інвалідності осіб, звільнених з військової служби від 08 липня 2016 року позивачу відмовлено в призначенні одноразової грошової допомоги на тій підставі, що положення ст. 41 Закону № 2232-XII, які передбачають право особи на отримання грошової допомоги, набули чинності 10 травня 2006 року. Оскільки вперше позивачу встановлена III група інвалідності в 2004 році, тобто до запровадження законодавцем одноразової грошової допомоги, підстави для її виплати відсутні.

За результатами розгляду касаційної скарги відповідача Верховний Суд дійшов такого правового висновку.

Відповідно до ст. 41 Закону 2232-XII (у редакції, чинній на час звернення позивача до відповідача) виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або каліцтва військовослужбовців, військовозобов'язаних, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та резервістів під час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві здійснюється в порядку і на умовах, встановлених Законом № 2011-XII.

У ст. 16 Закону № 2011-XII (у редакції, чинній на час встановлення позивачу III групи інвалідності) передбачалося, що військовослужбовці, а також військовозобов'язані, призвані на збори, підлягають державному обов'язковому особистому страхуванню на випадок загибелі або смерті в розмірі 100-кратного мінімального прожиткового рівня населення України на час загибелі або смерті, а також в разі поранення (контузії, травми або каліцтва), захворювання, одержаних у період проходження служби (зборів), у розмірі, залежному від ступеня втрати працездатності, що визначається у відсотковому відношенні від загальної суми страхування на випадок загибелі або смерті. Умови страхування і порядок виплат страхових сум військовослужбовцям і військовозобов'язаним, призваним на збори, та членам їх сімей встановлюються Кабінетом Міністрів України.

У підп. «б» п. 6 Умов державного обов'язкового особистого страхування військовослужбовців і військовозобов'язаних, призваних на збори, і порядку виплат їм та членам їх сімей страхових сум, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 1992 року № 488 (далі – Умови № 488), встановлено, що НАСК «Оранта» виплачує страхові суми у разі втрати застрахованим працездатності, що сталася внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), захворювання, одержаних в період проходження служби (зборів), – у розмірі залежно від ступеня втрати працездатності, що визначається у процентному відношенні до загальної суми страхування на випадок загибелі або смерті.

У ч. 2 ст. 16 Закону № 2011-XII (у редакції, чинній на час встановлення позивачу II групи інвалідності) передбачалося, що в разі поранення (контузії, травми або каліцтва), заподіяного військовослужбовцю під час виконання ним обов'язків

військової служби, а також інвалідності, що настала в період проходження військової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби чи після закінчення цього строку, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження військової служби, залежно від ступеня втрати працездатності йому виплачується одноразова грошова допомога в розмірі до п'ятирічного грошового забезпечення за останньою посадою в порядку та на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України.

У п. 2 Порядку № 499 встановлено, що призначення і виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), поранення (контузії, травми або каліцтва) чи інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та інвалідності звільнених з військової служби (зборів) осіб, що сталися після 1 січня 2007 року, здійснюється згідно з цим Порядком.

На підставі підп. 2 п. 2 зазначеного Порядку (у редакції, чинній на час встановлення позивачу II групи інвалідності) військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової служби) у разі настання інвалідності внаслідок виконання обов'язків військової служби одноразова грошова допомога інвалідам II групи виплачується у розмірі 30-місячного грошового забезпечення.

У п. 2 Порядку № 499 також зазначено, що в разі встановлення більшого відсотка втрати працездатності або в разі встановлення групи інвалідності, яка дає право на отримання одноразової грошової допомоги в більшому розмірі, виплата провадиться з урахуванням раніше виплаченої суми.

Таким чином, законодавством визначені однакові умови для виплати військовослужбовцям як страхових сум, так і одноразової грошової допомоги.

Проаналізувавши положення зазначених редакцій ст. 16 Закону № 2011-XII та зміст постанов № 488, 499, колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду дійшла висновку про те, що «обов'язкове особисте державне страхування» та «одноразова грошова допомога» є двома рівнозначними компенсаційними механізмами соціального захисту військовослужбовців, які спрямовані на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом.

Верховний Суд зазначив, що застосування ст. 16 Закону № 2011-XII, пов'язується не з фактом звільнення позивача зі служби, а з часом встановлення йому інвалідності внаслідок захворювання, що відбувалося в період проходження військової служби, незалежно від строку, що минув після звільнення з військової служби.

Предметом спору у справі є вимога нарахувати та виплатити одноразову грошову допомогу як інваліду II групи.

II групу інвалідності позивачу було встановлено 26 грудня 2013 року, до цього часу ані страхової виплати, ані одноразової грошової допомоги позивач не отримував.

Станом на час встановлення позивачу II групи інвалідності Закон № 2011-XII було викладено в іншій редакції, якою закріплено право на отримання грошової допомоги у розмірі до п'ятирічного грошового забезпечення за останньою посадою в порядку та на

умовах, визначених Кабінетом Міністрів України, в залежності від ступеня втрати працездатності.

У ч. 2 ст. 16 Закону № 2011-XII (у редакції на час звернення позивача до відповідача із заявою) встановлено вичерпний перелік підстав, за наявності яких призначається і виплачується одноразова грошова допомога, зокрема, за п. 4 – встановлення військовослужбовцю (крім військовослужбовців строкової служби) інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого ним під час виконання обов'язків військової служби або внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням ним обов'язків військової служби, чи встановлення інвалідності особі після її звільнення з військової служби внаслідок причин, зазначених у цьому підпункті.

Отже, ураховуючи умови Порядку № 499 (чинного на час встановлення цієї групи інвалідності), встановлення позивачу II групи інвалідності, неотримання ним до цього страхових виплат та допомог, Верховний Суд прийшов до висновку про правильність висновків судів попередніх інстанцій, що позивач має право на отримання одноразової грошової допомоги у розмірі 30-місячного грошового забезпечення за останньою посадою.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 березня 2018 року у справі № 278/307/17 (провадження № К/9901/1663/17) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72901772>.

2.4. Періодичне підтвердження раніше встановленої групи інвалідності або відсотка втрати працездатності не є обставиною, яка спричиняє виникнення у військовослужбовця нових прав у сфері соціального захисту, якщо про це прямо не вказано в законодавстві, що регулює ці правовідносини

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу за позовом до Міністерства оборони України про визнання протиправним та скасування рішення про відмову у призначенні одноразової грошової допомоги як інваліду війни в Афганістані II групи, оформлене протоколом засідання комісії з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності військовослужбовців та інвалідності осіб, звільнених з військової служби від 27 січня 2017 року та зобов'язання відповідача нарахувати і виплатити йому як інваліду війни в Афганістані II групи одноразову грошову допомогу у розмірі 30-місячного грошового забезпечення відповідно до Порядку № 499.

Відповідно до обставин справи 23 травня 1997 року позивачу після первинного огляду було встановлено III групу інвалідності внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням обов'язків військової служби.

Після повторного огляду 12 травня 1999 року позивачу було вперше встановлено II групу інвалідності внаслідок захворювання пов'язаного з виконанням обов'язків військової служби, яку було підтверджено після повторного огляду 1 жовтня 2008 року, довічно.

Позивач звернувся до відповідача із заявою про виплату одноразової грошової допомоги згідно з ч. 1 ст. 16 Закону № 2011-XII.

Відповідно до витягу з протоколу засідання комісії Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги та компенсаційних сум від 27 січня 2017 року комісія дійшла висновку про необхідність відмовити у призначенні одноразової грошової допомоги позивачу як особі, яка звільнена з військової служби та інвалідність якої встановлено до набуття чинності Закону України від 4 квітня 2006 року № 3597-IV «Про внесення змін до Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу», яким запроваджено виплату одноразової грошової допомоги, оскільки згідно зі ст. 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі.

За результатами розгляду касаційної скарги позивача Верховний Суд дійшов такого правового висновку.

Предметом спору у справі є вимога нарахувати та виплатити одноразову грошову допомогу як інваліду II групи.

Верховний Суд зазначив, що оскільки II групи інвалідності позивачу вперше було встановлено 12 травня 1999 року, то до спірних правовідносин підлягає застосуванню законодавство, що діяло на день виникнення права на отримання такої допомоги.

У ст. 16 Закону № 2011-XII (у редакції, чинній на час встановлення позивачу II групи інвалідності вперше) передбачалося, що військовослужбовці, а також військовозобов'язані, призвані на збори, підлягають державному обов'язковому особистому страхуванню на випадок загибелі або смерті в розмірі 100-кратного мінімального прожиткового рівня населення України на час загибелі або смерті, а також в разі поранення (контузії, травми або каліцтва), захворювання, одержаних у період проходження служби (зборів), у розмірі, залежному від ступеня втрати працездатності, що визначається у відсотковому відношенні від загальної суми страхування на випадок загибелі або смерті. Умови страхування і порядок виплат страхових сум військовослужбовцям і військовозобов'язаним, призваним на збори, та членам їх сімей встановлюються Кабінетом Міністрів України.

У підп. «б» п. 6 Умов № 488 встановлено, що НАСК «Оранта» виплачує страхові суми у разі втрати застрахованим працездатності, що сталася внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), захворювання, одержаних в період проходження служби (зборів), – у розмірі залежно від ступеня втрати працездатності, що визначається у процентному відношенні до загальної суми страхування на випадок загибелі або смерті.

Отже, позивач у зв'язку із встановленням йому II групи інвалідності набув право на отримання страхової суми за державним обов'язковим особистим страхуванням згідно з Умовами № 488.

Право на отримання одноразової грошової допомоги безпосередньо пов'язане з датою встановлення інвалідності та, відповідно, визначається положенням законодавства, яке було чинним саме на той момент і встановлювало, зокрема, порядок отримання та розмір такої допомоги. Така зміна законодавства не впливає на порядок отримання, розмір допомоги тощо, і це відповідає принципу правової визначеності як складової принципу верховенства права.

Аналогічна правова позиція викладена Верховним Судом, зокрема, у постанові від 9 листопада 2018 року у справі № 759/5707/16-а.

Водночас на зміну обсягу прав особи у сфері соціального захисту військовослужбовців, зокрема на отримання одноразової грошової допомоги, може впливати настання обставин, з якими законодавство прямо пов'язує рівень соціального захисту, зокрема зміна групи інвалідності або ступеня втрати працездатності, що передбачено Порядком № 499 та Порядком № 975.

Такий підхід відповідає правовій позиції, викладеній Верховним Судом у постанові від 22 березня 2018 року у справі № 278/307/17, відповідно до якої законодавством визначені однакові умови для виплати військовослужбовцям як страхових сум, так і одноразової грошової допомоги. «Обов'язкове особисте державне страхування» та «одноразова грошова допомога» є двома рівнозначними компенсаційними механізмами соціального захисту військовослужбовців, які спрямовані на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом. Відтак у разі встановлення військовослужбовцю більшого відсотка втрати працездатності або в разі встановлення групи інвалідності, яка дає право на отримання одноразової грошової допомоги у більшому розмірі, у нього виникає право на отримання відповідної допомоги, яка виплачується йому з урахуванням виплаченої раніше суми обов'язкового особистого державного страхування або одноразової грошової допомоги.

Разом з тим періодичне підтвердження раніше встановленої групи інвалідності або відсотка втрати працездатності не є обставиною, яка спричиняє виникнення у військовослужбовця нових прав у сфері соціального захисту, якщо про це прямо не вказано в законодавстві, що регулює ці правовідносини.

Таким чином, Верховний Суд зазначив, що з огляду на встановлення позивачу II групи інвалідності 12 травня 1999 року, після чого не виникло обставин, з якими Закон № 2011-XII пов'язує право на отримання одноразової грошової допомоги (підвищення відсотка втрати працездатності, встановлення групи інвалідності, яка дає право на отримання одноразової грошової допомоги в більшому розмірі), суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що позивач не має права на отримання одноразової грошової допомоги як інвалід II групи на умовах Закону № 2011-XII (у редакції на час підтвердження II групи інвалідності при повторному огляді) та Порядку № 499 та Порядку № 975.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 7 лютого 2019 року у справі № 127/12061/17 (провадження № К/9901/30221/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79671995>.

2.5. У разі отримання одноразової грошової допомоги у зв'язку з призначенням нижчої групи інвалідності розмір допомоги за вищою групою інвалідності визначається з урахуванням раніше отриманих виплат, але відповідно до вимог порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги, який діяв на момент встановлення вищої групи інвалідності

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу за позовом до Міністерства оборони України, Полтавського обласного військового комісаріату, за участю третьої особи – Головного управління Державної казначейської служби України у Полтавській області, про визнання протиправним та нечинним рішення комісії Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних з призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті), каліцтва або інвалідності осіб, звільнених з військової служби від 24 липня 2015 року щодо визначення позивачці доплати грошової допомоги у зв'язку зі зміною групи інвалідності на підставі вимог Порядку № 499 та зобов'язання Полтавського обласного військового комісаріату провести позивачці перерахування та доплату грошової допомоги у зв'язку зі зміною групи інвалідності на підставі вимог Порядку № 975.

Відповідно до обставин справи 4 жовтня 2013 року позивачку як старшого солдата військової служби за контрактом та за посадою старшого радіотелеграфіста радіогрупи вузла зв'язку та інформації звільнено з військової служби у запас за п. «б» (за станом здоров'я).

З 27 вересня 2013 року позивачці встановлено III групу інвалідності внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби.

З 3 вересня 2014 року позивачці встановлено II групу інвалідності внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби.

Позивачка звернулася до Полтавського обласного військового комісаріату з проханням здійснити їй виплату одноразової грошової допомоги у зв'язку із встановленням II групи інвалідності.

Згідно з витягом з протоколу засідання Комісії з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті), каліцтва або інвалідності військовослужбовців або інвалідності осіб, звільнених з військової служби Міністерства оборони України, позивачці, відповідно до Порядку № 499 у зв'язку зі зміною групи інвалідності призначено одноразову грошову допомогу як інваліду II групи в розмірі різниці між 24 та 20 місячним грошовим забезпеченням у сумі 11 562,60 грн, з чим позивачка не погодилася.

За результатами розгляду касаційної скарги відповідача Верховний Суд дійшов такого правового висновку.

На день виникнення спірних правовідносин діяли норми як Порядку № 499, так і Порядку № 975, які визначали різний розмір однакової за своєю правовою природою одноразової грошової допомоги.

Проте відповідно до п. 2 Порядку № 975 встановлено, що особам, які до набрання чинності Порядком, мають право на отримання одноразової грошової допомоги:

допомога, що була призначена, виплачується відповідно до Порядку № 499, Порядку № 284, Порядку № 1331; допомога, що не була призначена, призначається і виплачується в установленому законодавством порядку, що діяло на день виникнення права на отримання такої допомоги.

Згідно з абз. 3 п. 3 Порядку № 975 днем виникнення права на отримання одноразової грошової допомоги є: у разі встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності – дата, що зазначена в довідці медико-соціальної експертної комісії.

Верховний Суд зауважив, що з огляду на наведене і те, що позивачці встановлено II групу інвалідності з 3 вересня 2014 року, а Порядок № 975 набув чинності з 24 січня 2014 року, право на отримання спірної грошової допомоги виникло в обсязі, визначеному саме Порядком № 975, а тому мало обраховуватись відповідно до його вимог.

Згідно з абз. 6 підп. 4 п. 2 Порядку № 499 у разі встановлення більшого відсотка втрати працездатності або в разі встановлення групи інвалідності, яка дає право на отримання одноразової грошової допомоги в більшому розмірі, виплата провадиться з урахуванням раніше виплаченої суми.

Відповідно до п. 8 Порядку № 975, якщо протягом двох років військовослужбовцю, військовозобов'язаному та резервісту після первинного встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності під час повторного огляду буде встановлено згідно з рішенням медико-соціальної експертної комісії вищу групу чи іншу причину інвалідності або більший відсоток втрати працездатності, що дає їм право на отримання одноразової грошової допомоги в більшому розмірі, виплата провадиться з урахуванням раніше виплаченої суми.

Ураховуючи зазначене, суд вважає безпідставною правову позицію відповідачів, що спірна виплата є фактично перерахунком раніше отриманої одноразової грошової допомоги по III групі інвалідності, право на яку настало до набрання чинності Порядком № 975.

Виходячи із системного аналізу положень ст. 16 Закону № 2011-XII, Порядку № 499 та Порядку № 975, Верховний Суд дійшов висновку, що право на отримання одноразової грошової допомоги у зв'язку з отриманням I, II чи III групи інвалідності є самостійним, оскільки визнає різний розмір для кожної групи інвалідності та не ставиться в залежність від черговості їх призначення. Проте при обрахунку її кінцевого розміру законодавець встановив застереження, що в разі отримання одноразової грошової допомоги у зв'язку з призначенням нижчої групи інвалідності розмір за вищою групою інвалідності визначається з урахуванням раніше отриманих виплат.

Згідно з абз. 3 підп. 2 п. 2 Порядку № 499 військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової служби) у разі настання інвалідності в період проходження військової служби й особам, звільненим з військової служби, у разі настання інвалідності не пізніше ніж через три місяці після звільнення з такої служби чи після закінчення зазначеного строку, але внаслідок захворювання або

нещасного випадку, що мали місце в період її проходження, – у розмірі: 24-місячного грошового забезпечення – інвалідам II групи.

Відповідно до абз. 3 підп. 2 п. 6 Порядку № 975 військовослужбовцю, інвалідність якого настала в період проходження військової служби або внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням ним військової служби, або встановлення особі, звільненій з військової служби, інвалідності не пізніше ніж через три місяці після звільнення її з військової служби чи після закінчення тримісячного строку, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження зазначеної служби, у розмірі: 90-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності, – у разі встановлення інвалідності II групи.

Верховний Суд звернув увагу на те, що оскільки Порядок № 975 визначає значно більший розмір спірної грошової допомоги, ніж відповідно до Порядку № 499, застосування відповідачами положень останнього призводить до значного погіршення соціальних гарантій позивачки, що є недопустимим та протиправним.

За таких обставин Верховний Суд залишив без змін рішення судів попередніх інстанцій, які повністю задовольнили позовні вимоги.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 березня 2018 року у справі № 816/4195/15 (провадження № К/9901/7791/18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72807696>.

2.6. Отримання особою одноразової грошової допомоги або компенсаційної виплати з підстав, передбачених іншими законами, а не Законом № 2011-XII, виключає можливість додаткового отримання цією особою одноразової грошової допомоги за цим Законом

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу за позовом громадянки Д. до Міністерства оборони України про визнання неправомірним та скасувати протоколу від 14 квітня 2017 року засідання комісії з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті), каліцтва або інвалідності військовослужбовців та інвалідності осіб, звільнених з військової служби Міністерства оборони України щодо нього, та зобов'язання відповідача призначити та виплатити йому одноразову грошову допомогу в розмірі 30-місячного грошового забезпечення відповідно до ч. 2 ст. 9 Закону № 2011-XII і Порядку № 499.

Відповідно до обставин справи позивач з 5 серпня 1977 року по 30 грудня 2005 року проходив військову службу в Збройних Силах України. З 9 грудня 1987 року по 2 січня 1987 року брав участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Наказом начальника Генерального штабу від 1 грудня 2005 року № 529 позивача звільнено в запас за станом здоров'я.

21 березня 2013 року позивачу була встановлена II група інвалідності безстроково в зв'язку з захворюванням, пов'язаним з виконанням обов'язків військової служби по ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

У квітні 2013 року позивачу була виплачена одноразова компенсація за шкоду, заподіяну здоров'ю по II групі інвалідності в розмірі 2284,40 грн відповідно до ст. 48 Закону України від 28 лютого 1991 року № 796-XII «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (далі – Закон № 796-XII).

Зазначена сума була повернута позивачем на рахунок Державного бюджету України 6 квітня 2016 року.

За результатами засідання комісії з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті), каліцтва або інвалідності військовослужбовців та інвалідності осіб, звільнених з військової служби Міністерства оборони України позивачу було відмовлено в призначенні та виплаті цієї допомоги, оскільки інвалідність йому була встановлена до набуття чинності новою редакцією ст. 16 Закону № 2011-XII, а також отримання ним грошової допомоги у зв'язку з настанням інвалідності за ст. 48 Закону № 796-XII.

Розглянувши касаційну скаргу позивача, Верховний Суд дійшов такого правового висновку.

У ч. 2 ст. 16 Закону № 2011-XII встановлено, що в разі поранення (контузії, травми або каліцтва), заподіяного військовослужбовцю під час виконання ним обов'язків військової служби, а також інвалідності, що настала в період проходження військової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби чи після закінчення цього строку, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження військової служби, залежно від ступеня втрати працездатності йому виплачується одноразова грошова допомога в розмірі до п'ятирічного грошового забезпечення за останньою посадою в порядку та на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України.

На підставі ст. 16³ Закону № 2011-XII (у редакції, чинній на час виплати одноразової грошової допомоги) у разі, якщо особа одночасно має право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої цим Законом, та одноразової грошової допомоги або компенсаційної виплати, встановлених іншими нормативно-правовими актами, виплата грошових сум здійснюється за однією з підстав за її вибором.

Відповідно до ст. 60 Закону № 796-XII (у редакції на час звернення позивача до Харківського ОВК) особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, які мають одночасно право на інші пільги та компенсації, передбачені законодавством України, надаються за їх вибором пільги та компенсації відповідно до одного із законів України.

Верховний Суд не взяв до уваги твердження позивача про те, що він повернув одноразову компенсацію за шкоду, заподіяну здоров'ю, виплачену відповідно до ст. 48 Закону № 796-XII, оскільки процедура повернення таких коштів законодавством не передбачена.

Таким чином, Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій, що оскільки позивач отримав допомогу відповідно до Закону № 796-XII, то додаткове отримання ним одноразової грошової допомоги за Законом № 2011-XII не є можливим.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 березня 2018 року у справі № 760/8809/17 (провадження № К/9901/2092/18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73042348>.

3. Практика у справах щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям строкової служби

3.1. Військовослужбовці строкової служби в разі встановлення інвалідності в період з 1 січня 2007 року по 31 грудня 2013 року та з 1 січня 2017 року мають право на отримання одноразової грошової допомоги, якщо:

- а) під час проходження служби заподіяне поранення (контузія, травма або каліцтво);
- б) інвалідність встановлена в період проходження служби або не пізніше трьох місяців з дня звільнення зі служби;
- в) інвалідність встановлена внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження служби

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу за позовом до Міністерства оборони України про зобов'язання відповідача розглянути заяву позивача щодо призначення одноразової грошової допомоги та призначити, виплатити позивачу одноразову грошову допомогу у зв'язку зі встановленням III групи інвалідності внаслідок поранення, контузії та захворювання, пов'язаного з виконанням обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії, відповідно до ст. 16 Закону № 2011-XII та підп. 4 п. 2 Порядку № 499 (одна з позовних вимог).

Відповідно до обставин справи позивач з 14 жовтня 1986 року по 12 січня 1989 року проходив строкову військову службу в Збройних Силах, в період з 26 травня 1987 року по 12 січня 1989 року брав участь в бойових діях на території республіки Афганістан, має право на пільги, встановлені законодавством України для ветеранів війни – учасників бойових дій, є інвалідом війни III групи.

20 квітня 2010 року Хмельницькою обласною медико-соціальною експертною комісією позивачу було вперше встановлено III групу інвалідності довічно, яка настала внаслідок контузії при виконанні інтернаціонального обов'язку.

22 квітня 2010 року Управлінням праці та соціального захисту населення Летичівської районної державної адміністрації позивачу видано посвідчення, на підставі якого він є інвалідом III групи та має право на пільги, встановлені законодавством України для ветеранів війни – інвалідів війни.

26 жовтня 2015 року позивач звернувся до Летичівського районного військового комісаріату із письмовою заявою та пакетом документів для оформлення одноразової грошової допомоги у зв'язку із встановленням групи інвалідності внаслідок поранення, отриманого під час виконання обов'язків військової служби на території Республіки Афганістан і подані ним документи були належним чином оформлені та направлені до Хмельницького обласного військового комісаріату для їх подальшої передачі на розгляд в Департаменті фінансів Міністерства оборони України.

27 жовтня 2015 року позивач звернувся до Хмельницького обласного військового комісаріату із заявою про виплату одноразової грошової допомоги у зв'язку із встановленням III групи інвалідності, яка пов'язана з виконанням обов'язків військової служби.

З витягу із протоколу засідання комісії з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті), каліцтва або інвалідності військовослужбовців та інвалідності осіб, звільнених з військової служби від 8 квітня 2016 року, затвердженого Міністром оборони України 13 квітня 2016 року, комісія дійшла висновку про необхідність повернення на доопрацювання документів, поданих на розгляд особами з-поміж колишніх військовослужбовців строкової служби, яким установлено інвалідність до 1 січня 2014 року, оскільки в наданих матеріалах немає підтверджень настання інвалідності під час проходження військової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення з такої служби, як це передбачено підп. 4 п. 2 Порядку № 499, у зв'язку із чим документи позивача (дата звільнення – 12 січня 1989 року, дата встановлення інвалідності – 20 квітня 2010 року) повернуто Хмельницькому обласному військовому комісаріату.

За результатами розгляду касаційної скарги відповідача Верховний Суд дійшов такого правового висновку.

Верховний Суд зазначив, що на час подання позивачем заяви про виплату одноразової грошової допомоги було визначено, що моментом виникнення права є дата встановлення інвалідності, а тому застосуванню до спірних правовідносин підлягає законодавство, яке діяло на момент первинного встановлення позивачу III групи інвалідності, а саме: Закон № 2011-XII в редакції Закону України від 3 листопада 2006 року № 328-V «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, і деяких інших осіб», яка діяла з 1 січня 2007 року по 1 січня 2014 року, Порядок № 499.

Так, у частинах 2 і 6 ст. 16 Закону № 2011-XII в редакції, чинній з 1 січня 2007 року по 1 січня 2014 року, було передбачено:

у разі поранення (контузії, травми або каліцтва), заподіяного військовослужбовцю під час виконання ним обов'язків військової служби, а також інвалідності, що настала в період проходження військової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби чи після закінчення цього строку, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження військової служби, залежно від ступеня втрати працездатності йому виплачується одноразова грошова допомога в розмірі до п'ятирічного грошового забезпечення за останньою посадою в порядку та на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України;

у разі поранення (контузії, травми або каліцтва), заподіяного військовослужбовцю строкової військової служби під час проходження військової служби, а також інвалідності, що настала в період проходження військової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження служби, залежно від

ступеня втрати працездатності йому виплачується одноразова грошова допомога в розмірі, що визначається у відсотках від загальної суми допомоги на випадок загибелі (смерті), встановленої п. 5 цієї статті.

Відповідно до ч. 4 ст. 2 Закону № 2232-XII (у редакції до 1 січня 2014 року) існують такі види військової служби: строкова військова служба; військова служба за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського складу; військова служба (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів, а також вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки (далі – вищі військові навчальні заклади та військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів); військова служба за контрактом осіб офіцерського складу; військова служба за призовом осіб офіцерського складу.

Отже, строкова служба є окремим видом військової служби, що вказує на особливий порядок правового регулювання вказаного виду служби.

У контексті спірних правовідносин ч. 6 ст. 16 Закону № 2011-XII є спеціальною правовою нормою, що містить особливі критерії для встановлення умов виплати одноразової грошової допомоги особам, які проходять строкову військову службу, зокрема:

а) особливі суб'єкти отримання допомоги – військовослужбовці строкової військової служби;

б) визначений час настання інвалідності – період проходження військової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження служби;

в) відсутність умови про настання інвалідності після закінчення тримісячного строку після звільнення зі служби.

Аналогічне правило закріплено Порядком № 499.

Так, відповідно до підп. 4 п. 2 вказаного Порядку військовослужбовцям строкової служби у разі поранення (контузії, травми або каліцтва) без встановлення групи інвалідності, заподіяного їм під час проходження військової служби, чи в разі настання інвалідності під час проходження військової служби й особам, звільненим зі строкової військової служби, у разі настання інвалідності не пізніше ніж через три місяці після звільнення з такої служби внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період її проходження, залежно від ступеня втрати працездатності – у розмірі, що визначається у відсотках десятирічного грошового забезпечення.

У ч. 6 ст. 16 Закону № 2011-XII (у редакції з 1 січня 2007 року по 1 січня 2014 року) для військовослужбовців строкової військової служби встановлено окремий порядок та умови виплати одноразової грошової допомоги, відповідно до яких обмежено проміжок часу, у який, у разі настання інвалідності, виникає право військовослужбовців строкової військової служби на отримання одноразової грошової допомоги, і такий проміжок часу визначений періодом проходження військової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження служби. У разі встановлення інвалідності в період дії зазначеної редакції ст. 16 Закону № 2011-XII після спливу трьох місяців від дня

звільнення зі служби права на отримання вказаної одноразової грошової допомоги у військовослужбовця строкової військової служби не виникає.

Така позиція не суперечить іншим правовим позиціям Верховного Суду України та Верховного Суду щодо застосування ч. 2 ст. 16 Закону № 2011-XII (у редакції з 1 січня 2007 року по 1 січня 2014 року) у випадку, коли інвалідність встановлена військовослужбовцю, який проходив військову службу у добровільному порядку (за контрактом), після закінчення тримісячного строку після звільнення зі служби та за наявності в таких військовослужбовців права на отримання одноразової грошової допомоги.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд дійшов висновку про те, що оскільки позивачу вперше встановлена інвалідність більше ніж через 20 років після звільнення зі строкової військової служби, права на отримання одноразової грошової допомоги за ст. 16 Закону № 2011-XII в нього немає.

Верховний Суд визнав безпідставними посилання судів першої та апеляційної інстанції у цій справі на правову позицію Верховного Суду України від 18 листопада 2014 року у справі № 21-446а14, оскільки Верховний Суд України аналізував умови для виплати військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової служби) одноразової грошової допомоги та сформулював висновок, що такі особи мають право на одноразову грошову допомогу у військовослужбовця і в тому разі, коли інвалідність настала після перебігу тримісячного строку з дня його звільнення зі служби, але внаслідок захворювання або одержаного каліцтва чи іншого ушкодження здоров'я, яке відбувалося в період її проходження.

Таким чином, Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій про наявність у позивача як військовослужбовця строкової військової служби права на призначення та виплату одноразової грошової допомоги як інваліду III групи, незалежно від часу настання інвалідності, і змінив їхні рішення, виключивши з мотивувальної частини висновки про наявність у позивача права на отримання вказаної допомоги.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 31 січня 2019 року у справі № 678/370/17 (провадження № К/9901/1770/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79558243>.

Аналогічна правова позиція викладена в постанові Верховного Суду від 26 червня 2018 року у справі № 750/5074/17 (провадження № К/9901/44751/18), з якою можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74992487>.

3.2. Військовослужбовці строкової служби в разі встановлення інвалідності в період з 1 січня 2014 року по 31 грудня 2016 року мають право на призначення та виплату одноразової грошової допомоги, якщо:

- а) інвалідність може бути встановлена в будь-який час після звільнення зі служби;
- б) інвалідність встановлена внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час виконання обов'язків строкової військової служби, захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження строкової військової служби

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу за позовом до Міністерства оборони України, третя особа – Хмельницький обласний військовий комісаріат, про зобов'язання відповідача розглянути заяву позивача про призначення та виплату одноразової грошової допомоги у зв'язку з встановленням III групи інвалідності, пов'язаної з виконанням обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії, у розмірі 150-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності, з доданими до неї документами і прийняти рішення, яким на підставі Закону № 2011-XII та Порядку № 975 призначити та виплатити позивачу зазначену одноразову грошову допомогу (одна з позовних вимог).

Відповідно до обставин справи позивач у період з квітня 1985 року по листопад 1987 року проходив строкову військову службу в лавах Збройних Сил колишнього СРСР, у період з 4 лютого 1986 року по 11 листопада 1987 року брав участь у бойових діях на території Республіки Афганістан.

12 грудня 2014 року позивачу встановлено III групу інвалідності внаслідок поранення та контузії, пов'язаних з виконанням військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії, і 15 вересня 2016 року видано посвідчення про те, що він є інвалідом III групи та має право на пільги, встановлені законодавством України для ветеранів війни – інвалідів війни.

27 жовтня 2015 року позивач звернувся до Хмельницького обласного військового комісаріату із заявою про виплату одноразової грошової допомоги у зв'язку із встановленням III групи інвалідності, яка пов'язана з виконанням обов'язків військової служби.

Листом Хмельницького обласного військового комісаріату від 1 червня 2016 року позивача повідомлено, що згідно з протоколом засідання комісії з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті), каліцтва або інвалідності військовослужбовців та інвалідності осіб, звільнених з військової служби від 20 травня 2016 року, комісія дійшла висновку про необхідність повернення на доопрацювання поданих ним документів.

За результатами розгляду касаційної скарги відповідача Верховний Суд дійшов такого правового висновку.

У ст. 41 Закону № 2232-XII встановлено, що виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або каліцтва військовослужбовців, військовозобов'язаних, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори,

та резервістів під час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві здійснюється в порядку і на умовах, встановлених Законом № 2011-XII.

Відповідно до частин 1, 2 ст. 16 Закону № 2011-XII одноразова грошова допомога в разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, – гарантована державою виплата, що здійснюється особам, які згідно з цим Законом мають право на її отримання.

Одноразова грошова допомога призначається і виплачується у разі встановлення військовослужбовцю інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого ним під час виконання обов'язків військової служби або внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням ним обов'язків військової служби, чи встановлення інвалідності особі після її звільнення з військової служби внаслідок причин, зазначених у цьому підпункті (п. 4 ч. 2 ст. 16 Закону № 2011-XII).

Відповідно до п. «б» ч. 1 ст. 16² Закону № 2011-XII (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) одноразова грошова допомога призначається і виплачується в розмірі 150-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб у разі встановлення військовослужбовцю інвалідності III групи.

На підставі ч. 9 ст. 16³ Закону № 2011-XII порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги визначається Кабінетом Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 року № 975 затверджено Порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, який визначає механізм призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві.

У п. 3 вказаного Порядку визначено, що в разі встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності, днем виникнення права на отримання одноразової грошової допомоги є дата, що зазначена в довідці медико-соціальної експертної комісії.

Ураховуючи те, що інвалідність III групи встановлено позивачу 12 грудня 2014 року і вона пов'язана з виконанням ним обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії, Верховний Суд визнав обґрунтованими висновки судів попередніх інстанцій про те, що позивач набув право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої ст. 16 Закону № 2011-XII.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 7 березня 2018 року у справі № 678/283/17 (провадження № К/9901/3223/17) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72693861>.

3.3. Військовослужбовці строкової служби, яким у період з 1 січня 2014 року по 31 грудня 2016 року встановлена інвалідність унаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час виконання обов'язків строкової військової служби, захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження строкової військової служби, мають право на отримання одноразової грошової допомоги в розмірі, що був встановлений Законом № 2011-XII на дату встановлення інвалідності. Перерахунок одноразової грошової допомоги зазначеній категорії військовослужбовців у зв'язку зі збільшенням надалі законодавцем її розміру (з 8 травня 2017 року) не здійснюється, оскільки з 1 січня 2017 року законодавець виключив цю категорію з кола осіб, які мають право на безстрокове отримання одноразової допомоги у зв'язку із встановленням інвалідності внаслідок перелічених вище обставин

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу за позовом до Міністерства оборони України про зобов'язання відповідача розв'язати питання про перерахунок та призначення одноразової грошової допомоги позивачу з дотриманням розмірів одноразової грошової допомоги, передбаченої ст. 16² Закону № 2011-XII та Порядку № 975, з урахуванням раніше виплаченої суми.

Відповідно до обставин справи позивач проходив строкову військову службу в період з жовтня 1979 року по лютий 1982 року у складі діючої армії під час бойових дій (виконання інтернаціонального обов'язку) в Демократичній Республіці Афганістан.

11 лютого 2014 року у зв'язку з пораненням, контузією, що пов'язані з виконанням обов'язків військової служби під час перебування в країнах, де велись бойові дії, позивачу встановлена III група інвалідності, а 1 березня 2016 року під час повторного огляду йому підвищена група інвалідності до II групи.

За результатами звернень позивача для отримання одноразової грошової допомоги у зв'язку з встановленням II групи інвалідності та отриманням відмови у призначенні одноразової грошової допомоги, останній звернувся до суду.

При первинному встановленні інвалідності суди вирішили спір на користь позивача і зобов'язали Міністерство оборони України визначитися щодо призначення та нарахування одноразової грошової допомоги позивачу відповідно до Закону № 2011-XII та Порядку № 975.

На виконання судових рішень відповідачем в особі Комісії Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги та призначенням компенсаційних сум, прийнято рішення від 26 січня 2018 року, яким вирішено призначити позивачу одноразову допомогу у розмірі 200-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності, що становить 275 600,00 грн.

При повторному перерахунку вторинної одноразової грошової допомоги позивач звернувся до суду з позовом до Міністерства оборони України, Харківського обласного військового комісаріату про визнання рішення протиправним та зобов'язання вчинити дії, в якому просив:

– визнати протиправним та скасувати пункт рішення Комісії Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги та призначенням компенсаційних сум;

– зобов'язати Харківський обласний військовий комісаріат подати висновок з урахуванням раніше виплаченої суми та документи до нього розпорядникові бюджетних коштів Міністерства оборони України про виплату (доплату) позивачу одноразової грошової допомоги з дотриманням розмірів одноразової грошової допомоги;

– зобов'язати Міністерство оборони України вирішити питання про перерахунок та призначення одноразової грошової допомоги позивачу з дотриманням розмірів одноразової грошової допомоги, з урахуванням раніше виплаченої суми.

На обґрунтування позовних вимог вказав, що оскільки у квітні 2017 року було збільшено розмір одноразової грошової допомоги до 300-кратного прожиткового мінімуму, то прийняття відповідачем у січні 2018 року рішення про виплату одноразової грошової допомоги у розмірі 200-кратного прожиткового мінімуму не відповідало вимогам законодавства.

Рішенням Харківського окружного адміністративного суду від 18 липня 2018 року, яке залишено без змін постановою Харківського апеляційного адміністративного суду від 26 жовтня 2018 року, у задоволенні позовних вимог відмовлено.

За результатами розгляду касаційної скарги позивача Верховний Суд дійшов такого правового висновку.

Згідно з частинами 1, 2 ст. 16 Закону № 2011-XII, в редакції від 30 липня 2015 року, чинній на час встановлення позивачу інвалідності II групи (28 вересня 2015 року), одноразова грошова допомога в разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві (далі – одноразова грошова допомога), – гарантована державою виплата, що здійснюється особам, які згідно з цим Законом мають право на її отримання.

Одноразова грошова допомога призначається і виплачується у разі встановлення військовослужбовцю інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого ним під час виконання обов'язків військової служби або внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням ним обов'язків військової служби, чи встановлення інвалідності особі після її звільнення з військової служби внаслідок причин, зазначених у цьому підпункті.

До моменту набрання чинності Законом України № 1774-VIII від 6 грудня 2016 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (далі – Закон № 1774-VIII) право на одноразову грошову допомогу мали всі військовослужбовці, незалежно від виду проходження військової служби.

Проте з 1 січня 2017 року після набрання чинності Законом № 1774-VIII для військовослужбовців строкової військової служби встановлено окремий порядок та умови виплати одноразової грошової допомоги, відповідно до яких обмежено проміжок часу, у який, у разі настання інвалідності, виникає право військовослужбовців строкової військової служби на отримання одноразової грошової допомоги, і такий проміжок часу

визначений періодом проходження військової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження служби. У разі встановлення інвалідності в період дії зазначеної редакції ст. 16 Закону № 2011-XII після спливу трьох місяців від дня звільнення зі служби, права на отримання вказаної одноразової грошової допомоги у військовослужбовця строкової військової служби не виникає.

Суд виходить з того, що розмір одноразової грошової допомоги відповідно до Закону України від 6 квітня 2017 року № 2004-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей» збільшений, право на отримання грошової допомоги у більшому розмірі встановлено відповідно до п. 2 перехідних положень цього Закону, а саме: з 8 травня 2017 року, крім осіб, стосовно яких до набрання чинності цим Законом прийнято рішення компетентним органом про призначення та виплату їм одноразової грошової допомоги. Суд бере до уваги, що відповідно до Пояснювальної записки до проекту цього Закону, основною метою цього закону є потреба в наданні додаткових соціальних гарантій учасникам антитерористичної операції, членам їх сімей, пораненим військовослужбовцям, а також сім'ям, члени яких загинули під час проведення антитерористичної операції, зокрема, щодо поліпшення фінансово-матеріального стану зазначених категорій осіб.

Верховний Суд зазначив, що при застосуванні норми права, яка допускає неоднозначне розуміння, необхідно, враховуючи її текстуальне значення (букву закону), обов'язково з'ясувати дійсну легітимну мету законодавця, яка встановлюється, зокрема, через аналіз пояснювальної записки до проекту закону та інформації про його обговорення під час прийняття в парламенті (стенограми пленарних засідань Верховної Ради України, виступ доповідача щодо цього проекту під час його розгляду в першому читанні, висновків профільних комітетів та структурних підрозділів апарату парламенту, що здійснювали експертно-юридичний аналіз проекту закону тощо), а також дослідження генезису розвитку відповідних законодавчих змін, дійсної суті проблеми, що підлягає вирішенню на рівні прийняття закону.

Таким чином, Законом № 1774-VIII звужено коло осіб, які мають право на безстрокове отримання одноразової допомоги внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), заподіяного військовослужбовцю під час виконання ним обов'язків військової служби, шляхом встановлення окремого порядку та умов виплати одноразової грошової допомоги для військовослужбовців строкової військової служби, а Законом № 2004-VIII визначено дату, з якої відповідна особа має право на одноразову грошову допомогу у збільшеному розмірі, з урахуванням моменту прийняття рішення компетентним органом про виплату такої допомоги.

Ураховуючи, що позивач був військовослужбовцем строкової служби та втратив право на отримання одноразової грошової допомоги з набуттям чинності Законом № 1774-VIII (з 1 січня 2017 року), Верховний Суд погодився з позицією судів першої та апеляційної інстанцій щодо правомірності відмови у перерахунку вже отриманої виплати одноразової допомоги.

Аналогічна правова позиція вкладає, зокрема, в постановах Верховного Суду від 20 листопада 2018 року у справах № 820/1670/18, 820/1028/18, 820/1389/18.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 31 січня 2019 року у справі № 820/4526/18 (провадження № К/9901/66343/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79557023>.

4. Практика у справах щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги військовозобов'язаним або резервістам

Військовозобов'язані або резервісти мають право на отримання одноразової грошової допомоги, якщо:

- а) під час виконання обов'язків військової служби заподіяне поранення (контузія, травма або каліцтво);
- б) інвалідність встановлена в період проходження зборів, служби у військовому резерві або не пізніше трьох місяців з дня закінчення зборів, проходження служби у військовому резерві;
- в) інвалідність встановлена внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження зборів, служби у військовому резерві

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу за позовом до Міністерства оборони України, треті особи без самостійних вимог на стороні відповідача – Житомирський обласний військовий комісаріат, Овруцький об'єднаний міський військовий комісаріат Житомирської області, про визнання протиправною відмови відповідача щодо призначення та виплати йому одноразової грошової допомоги та зобов'язання останнього призначити та виплатити одноразову грошову допомогу позивачу у розмірі 150-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб як інваліду III групи, інвалідність якого настала внаслідок поранення, контузії та захворювання, пов'язаних з виконанням ним обов'язків військової служби, а саме: з 17 березня 2017 року на підставі Закону № 2011-XII та Порядку № 975.

Відповідно до обставин справи позивач з 15 травня 1978 року проходив строкову військову службу у Збройних Силах, 17 травня 1980 року звільнений у запас.

Після звільнення з військової служби в запас, перебуваючи у статусі військовозобов'язаного, позивач був призваний на військові збори та в період з 5 травня 1986 року по 9 липня 1986 року брав участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Позивачу встановлена III група інвалідності внаслідок загального захворювання з 20 квітня 2006 року по 1 травня 2007 року. Надалі при повторних оглядах йому встановлювалась також III група інвалідності внаслідок загального захворювання.

Згідно з експертним висновком Центральної міжвідомчої експертної комісії від 2 березня 2017 року, наданим за зверненням позивача, на предмет встановлення причинного зв'язку хвороб, інвалідності та смерті з дією іонізуючого випромінювання та інших шкідливих чинників унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС встановлено:

захворювання пов'язане з виконанням обов'язків військової служби по ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

Згідно з витягом з протоколу засідання Військової лікарської комісії Центрального регіону по встановленню причинного зв'язку захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв від 12 жовтня 2017 року захворювання позивача, пов'язане з виконанням обов'язків військової служби з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

17 березня 2017 року за наслідками проведення повторного огляду позивачу встановлено III групу інвалідності безтерміново, захворювання пов'язане з виконанням обов'язків військової служби з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

За результатами розгляду поданої позивачем заяви та документів про призначення й виплату одноразової грошової допомоги, комісією Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги та компенсаційних сум прийнято рішення про відмову у призначенні одноразової грошової допомоги позивачу, оскільки інвалідність встановлена понад 3-місячний строк після закінчення зборів. Тому за висновком комісії, згідно з п. 6 ч. 2 ст. 16 Закону № 2011-XII, позивач як військовозобов'язаний не має права на отримання допомоги після сплину трьох місяців після закінчення військових зборів.

За результатами касаційної скарги відповідача Верховний Суд сформулював такий правовий висновок.

Одноразова грошова допомога є гарантованою державою виплатою лише тим особам, які за цим Законом мають право на її отримання.

У п. 6 ч. 2 ст. 16 Закону № 2011-XII передбачено, що одноразова грошова допомога призначається і виплачується у разі встановлення військовослужбовцю строкової військової служби, військовозобов'язаному або резервісту, якого призвано на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), заподіяного військовослужбовцю строкової військової служби, військовозобов'язаному або резервісту при виконанні обов'язків військової служби або служби у військовому резерві, або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби, закінчення зборів, проходження служби у військовому резерві, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження строкової військової служби, цих зборів, служби у військовому резерві.

Отже, цією нормою встановлено особливий порядок правового регулювання виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям строкової військової служби, військовозобов'язаним або резервістам, яких призвано на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, тобто вона є спеціальною правовою нормою, що містить особливі критерії для встановлення умов виплати одноразової грошової допомоги таким особам, зокрема:

а) особливі суб'єкти отримання допомоги – військовослужбовцям строкової військової служби, військовозобов'язаним або резервістам, яких призвано на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві;

б) визначений час настання інвалідності – при виконанні обов'язків військової служби або служби у військовому резерві, або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби, закінчення зборів, проходження служби у військовому резерві, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження строкової військової служби, цих зборів, служби у військовому резерві;

в) відсутність умови про настання інвалідності після закінчення тримісячного строку після звільнення зі служби, закінчення зборів, проходження служби у військовому резерві.

Аналогічний підхід закріплено Порядком № 975.

Так, відповідно до підп. 3 п. 6 вказаного Порядку одноразова грошова допомога призначається і виплачується військовослужбовцю строкової служби, військовозобов'язаному або резервісту, якого призвано на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, інвалідність якого настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), заподіяного військовослужбовцю строкової служби, військовозобов'язаному чи резервісту під час виконання обов'язків військової служби або служби у військовому резерві, або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби, закінчення зборів, проходження служби у військовому резерві, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження таких зборів, служби у військовому резерві.

Цією ж нормою визначено розмір такої допомоги при дотриманні особливих критеріїв для встановлення умов виплати одноразової грошової допомоги.

Таким чином, колегія суддів дійшла висновку, що згідно з п. 6 ч. 2 ст. 16 Закону № 2011-XII (у редакції з 1 січня 2017 року) для військовослужбовців строкової військової служби, військовозобов'язаних або резервістів, яких призвано на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, встановлено окремий порядок та умови виплати одноразової грошової допомоги, відповідно до яких обмежено проміжок часу у який, у разі настання інвалідності, виникає право цих осіб на отримання одноразової грошової допомоги та такий проміжок часу визначений періодом виконання обов'язків військової служби або служби у військовому резерві, або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби, закінчення зборів, проходження служби у військовому резерві, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження таких зборів, служби у військовому резерві. У разі встановлення інвалідності в період дії зазначеної редакції ст. 16 Закону № 2011-XII після спливу трьох місяців від дня звільнення зі служби, закінчення зборів, проходження служби у військовому резерві права на отримання вказаної одноразової грошової допомоги у військовослужбовця строкової військової служби, військовозобов'язаних або резервістів, яких призвано на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, не виникає.

Верховний Суд зазначив, що інвалідність III групи позивачу була встановлена вперше у 2006 році, проте із причинним зв'язком – загальне захворювання. При повторних оглядах підтверджувались як група інвалідності, так і її причинний зв'язок. Лише у березні 2017 року позивачу встановлена III група інвалідності, причинний

зв'язок якої – захворювання, пов'язане з виконанням обов'язків військової служби з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

За таких обставин Верховний Суд погодився з висновком суду першої інстанції, що інвалідність, яка при дотриманні часових проміжків її встановлення дає право на отримання спірної одноразової грошової допомоги, позивачу встановлена лише у 2017 році, тобто після закінчення тримісячного строку з дня закінчення військових зборів, а тому позивач не набув права на отримання зазначеної допомоги відповідно до вимог Закону № 2011-XII та Порядку № 975.

Таким чином, Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу, скасував рішення суду апеляційної інстанції про задоволення позовних вимог і залишив у силі рішення суду першої інстанції про відмову в задоволенні позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 лютого 2019 року у справі № 806/1989/18 (провадження № К/9901/68229/18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80129131>.

III. Окремі правові позиції щодо пільг, гарантій і компенсацій військовослужбовцям

Справи щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги підсудні місцевому суду як адміністративному, бо предметом спору є одноразова грошова допомога як соціальна виплата

З квітня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Судової палати для розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу за позовом до Міністерства оборони України, Чернігівського військового комісаріату про визнання дій неправомірними та зобов'язання вчинити певні дії.

Вирішуючи питання визначення підсудності справ щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців у період дії редакції Кодексу адміністративного судочинства України, чинної до 15 грудня 2017 року, колегія суддів погодилася з висновками суду апеляційної інстанції щодо порушення правил предметної підсудності, визначених у ст. 18 цього Кодексу.

Верховний Суд дійшов правового висновку про те, що законодавець розмежував компетенцію судів щодо вирішення адміністративних спорів з огляду не тільки на їх суб'єктний склад (однією зі сторін в яких є орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, обласна рада, Київська, Севастопольська міська рада, їх посадова чи службова особа), але й на предметний (з приводу обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг). При цьому до компетенції окружних

адміністративних судів законодавець відніс розгляд справ за суб'єктною ознакою, крім випадків, якщо така справа предметно підсудна місцевому суду як адміністративному.

Розглядаючи спори досліджуваної категорії, суди робили висновок, що зазначені процесуальні норми мають предметний, імперативний, пріоритетний характер і визначають, що незалежно від того, хто є суб'єктом владних повноважень, спір фізичної особи з таким суб'єктом з приводу призначення, обчислення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, інших соціальних виплат, до категорії яких відноситься й питання призначення і виплата одноразової грошової допомоги, підсудний місцевому загальному суду як адміністративному суду. Відповідно до вимог ч. 1 ст. 23 цього Кодексу такий і подібні спори розглядаються та вирішуються суддею одноособово.

Аналогічна позиція викладена, зокрема, у постановках Верховного Суду від 7 березня 2018 року у справі № 678/283/17, від 30 жовтня 2018 року у справі № 760/16027/16-а, від 2 листопада 2018 року у справі № 760/11172/17.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 3 квітня 2018 року у справі № 750/5581/17 (провадження № К/9901/24688/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73287476>.

Вид військової служби не можна вважати персональною ознакою в розумінні поняття дискримінації, тому правомірним є різне регулювання умов соціального захисту, за винятком осіб, які виконували обов'язки військової служби в однакових умовах та яким внаслідок цього встановлено інвалідність

У постанові від 26 червня 2018 року у справі № 750/5074/17 колегія суддів Судової палати для розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду встановила, що факт дискримінації може бути встановлений лише у випадку, коли розрізнення у ставленні до особи вмотивоване притаманною їй персональною ознакою.

Проте проходження військової служби за контрактом і проходження строкової військової служби є різними видами військової служби, зі своїми особливостями та специфікою. Водночас законодавством закріплено право на отримання спірної грошової допомоги як для військовослужбовців за контрактом, так і для військовослужбовців строкової військової служби, у зв'язку з чим відсутні підстави вважати, що врегулювання законодавством умов виплати одноразової грошової допомоги окремо щодо військовослужбовців за контрактом і військовослужбовців строкової військової служби є проявом дискримінації – розрізненням ставленням до особи притаманною їй певною персональною ознакою. Вид військової служби не можна вважати персональною ознакою в розумінні поняття дискримінації, а різне регулювання умов соціального захисту – визнавати обмеженням у реалізації або користуванні правами та свободами.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 червня 2018 року у справі № 750/5074/17 (провадження № К/9901/44751/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74992487>.

Строкова військова служба є окремим видом військової служби, що вказує на особливий порядок правового регулювання

13 грудня 2018 року Верховний Суд розглянув касаційну скаргу за позовом до Міністерства оборони України, за участю третьої особи – Харківського обласного військового комісаріату, про визнання протиправним та скасування рішення, зобов'язання вчинити дії.

Скасовуючи рішення судів попередніх інстанцій, Верховний Суд зробив висновок про те, що суди не звернули уваги, що на час подання позивачем заяви про виплату одноразової грошової допомоги було визначено, що моментом виникнення права є дата встановлення інвалідності, а тому застосуванню до спірних правовідносин підлягає законодавство, яке діяло на момент встановлення позивачу II групи інвалідності, а саме: Закон № 2011-XII, в редакції Закону України від 3 листопада 2006 року № 328-V «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, і деяких інших осіб», яка діяла з 1 січня 2007 року по 1 січня 2014 року, та Порядок № 499.

Такого ж висновку дійшов Верховний Суд, зокрема, у постанові від 26 червня 2018 року (справа № 750/5074/17), ухваленій Судовою палатою для розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду.

Важливою умовою для правильного тлумачення наведених норм ст. 16 Закону № 2011-XII в редакції, чинній з 1 січня 2007 року по 1 січня 2014 року, є розуміння видів військової служби, визначених Законом № 2232-XII.

Колегія суддів зауважила, що строкова служба є окремим видом військової служби, що вказує на особливий порядок правового регулювання вказаного виду служби.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 грудня 2018 року у справі № 820/6577/17 (провадження № К/9901/55167/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78565676>.

Обов'язок для призначення та виплати одноразової грошової допомоги особам, які проходили службу в Збройних Силах СРСР, покладений на Міноборони України як правонаступника Міноборони СРСР

26 червня 2018 року Верховний Суд розглянув у касаційному порядку справу № 622/9/17 за позовом до Міністерства оборони України, за участю третьої особи – Харківського обласного військового комісаріату, про визнання дій неправомірними та зобов'язання вчинити дії.

Вирішуючи спір між сторонами, суди встановили, що в 1980–1983 роках позивач проходив строкову службу у військовій частині, що входила до складу Прикордонних військ КДБ СРСР в Афганістані.

Згідно з п. 1 ч. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 21 березня 1989 року № 10224-XI «Про виведення із складу Збройних Сил СРСР прикордонних, внутрішніх і

залізничних військ» прикордонні, внутрішні та залізничні війська виведені зі складу Збройних Сил СРСР.

Відповідно до пунктів 1,2 Постанови Верховної Ради України від 24 серпня 1991 року «Про військові формування на Україні» Верховна Рада України постановила підпорядкувати всі військові формування, дислоковані на території республіки, Верховній Раді України; утворити Міністерство оборони України.

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про правонаступництво України» органи державної влади та управління, органи прокуратури, суди та арбітражні суди, сформовані на підставі Конституції (Основного Закону) Української РСР, діють в Україні до створення органів державної влади та управління, органів прокуратури, судів та арбітражних судів на підставі нової Конституції України.

Оскільки позивач проходив службу саме у Збройних Силах СРСР, які на той час були підпорядковані та знаходились на фінансовому забезпеченні Міністерства оборони СРСР, правонаступником якого надалі стало Міністерство оборони України, колегія суддів Верховного Суду погодилася з висновками суду апеляційної інстанції про те, що обов'язок для призначення та виплати позивачу одноразової грошової допомоги у зв'язку із встановленням йому інвалідності, пов'язаною з виконанням обов'язків військової служби, покладений саме на Міністерство оборони України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 червня 2018 року у справі № 622/9/17 (провадження № К/9901/30199/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74992153>.

Кожному військовослужбовцю, який проходив військову службу у військових частинах Збройних Сил, інших військах, військових формуваннях та органах колишнього Союзу РСР, гарантується право на отримання пільг, гарантій і компенсацій на території тієї Держави Співдружності, на якій він проживає

Переглядаючи рішення у справі № 333/2340/17(2-а/333/132/17), колегія суддів Судової палати для розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду зазначила таке.

Суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що відповідач відмовив позивачу в розгляді документів для виплати одноразової грошової допомоги з огляду на те, що останній проходив службу в Збройних Силах Республіки Білорусь, з якою не укладалось угод про здійснення виплат одноразової грошової допомоги.

Суди дійшли висновку, що позивач має право на отримання одноразової грошової допомоги згідно зі ст. 16 Закону № 2011-XII та Порядку № 975, ураховуючи, що він є громадянином України, отримав інвалідність унаслідок захворювань, пов'язаних з виконанням обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії.

Відповідно до статей 1,2 Угоди між державами – учасницями Співдружності Незалежних Держав про соціальні і правові гарантії військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей за військовослужбовцями, особами, які звільнилися з військової служби та проживають на території держав –

учасниць Співдружності, а також членами їхніх сімей зберігаються права і пільги, встановлені законами та іншими нормативними актами колишнього СРСР. Односторонні обмеження зазначених прав і пільг військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей не допускаються.

Держави Співдружності своїм законодавством встановлюють і забезпечують всю повноту політичних, соціально-економічних та особистих прав і свобод військовослужбовцям, особам, звільненим з військової служби, та членам їхніх сімей відповідно до норм міжнародного права і положень цієї Угоди.

У ст. 4 зазначеної Угоди передбачено, що держави-учасниці беруть на себе зобов'язання в 1992 році розробити та прийняти взаємопогоджені законодавчі акти про соціальний захист військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей.

Законом України від 7 червня 2001 року № 2495-III ратифіковано Протокол до Угоди між державами-учасницями Співдружності Незалежних Держав про соціальні та правові гарантії військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей від 14 лютого 1992 року.

Відповідно до ст. 1 цього Протоколу на громадян, які проходили військову службу у військових частинах Збройних Сил, інших військах, військових формуваннях та органах колишнього Союзу РСР та які переведені (зараховані) на військову службу в Збройні Сили, інші війська, інші військові формування та органи держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав, при їх переїзді на постійне місце проживання з однієї Держави Співдружності до іншої поширюються права та пільги, гарантії та компенсації, встановлені законодавством та іншими нормативними правовими актами для військовослужбовців Держави Співдружності, обраної для постійного проживання.

Зазначеними міждержавними Угодами не встановлено порядку отримання та виплати одноразової грошової допомоги, проте, вказаними актами гарантується кожному військовослужбовцю, який проходив військову службу у військових частинах Збройних Сил, інших військах, військових формуваннях та органах колишнього Союзу РСР, право на отримання пільг, гарантій і компенсацій на території тієї Держави Співдружності, на якій він проживає.

Колегія суддів зазначила, що позивач є громадянином України, а тому має право, гарантоване Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», на отримання одноразової грошової допомоги у зв'язку з інвалідністю внаслідок захворювань, які пов'язані із виконанням обов'язків військової служби при перебуванні в країнах, де велись бойові дії.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 червня 2018 року у справі № 333/2340/17 (2-а/333/132/17) (провадження № К/9901/2063/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74819875>.

За наслідками розгляду заяви та доданих до неї документів, поданих військовослужбовцем для призначення і виплати одноразової грошової допомоги, має бути прийняття рішення про призначення або відмову у призначенні одноразової грошової допомоги

Повернення документів на доопрацювання за наслідками розгляду висновку керівника уповноваженого органу Порядком № 975 не передбачено, а тому повернення Міністерству оборони України документів позивача на доопрацювання суперечить зазначеним нормам.

Переглядаючи рішення у справі № 363/3743/16-а, колегія суддів зробила висновок, що розгляд заяви та доданих до неї документів, поданих військовослужбовцем для призначення і виплати одноразової грошової допомоги при інвалідності, повинен закінчуватись прийняттям відповідного рішення – про призначення або відмову у призначенні одноразової грошової допомоги.

Разом з тим визначення судом конкретного рішення, яке має бути прийняте суб'єктом владних повноважень за результатами розгляду заяви, за умови, що передбаченого законом рішення такий суб'єкт ще не приймав, є передчасним, не буде відповідати засадам і завданню адміністративного судочинства, яке полягає у здійсненні судового контролю правомірності тих рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, які ним ухвалені, вчинені чи допущені.

За таких обставин належним способом захисту порушених прав позивача є покладення на Міністерство оборони України обов'язку повторно розглянути заяву позивача із прийняттям відповідного рішення згідно з вимогами чинного законодавства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 5 жовтня 2018 року у справі № 363/3743/16-а (провадження № К/9901/33378/18, К/9901/33379/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76941218>.

Під поняттям «дискреційні повноваження» суб'єкта владних повноважень слід розуміти такі повноваження, коли у визначених законом межах адміністративний орган вправі на власний розсуд обирати один з кількох варіантів правомірного рішення

Переглядаючи рішення у справі № 623/1711/17 за позовом до Міністерства оборони України, Харківського обласного військового комісаріату про визнання протиправним та скасування рішення, визнання протиправною бездіяльністю та зобов'язання вчинити дії, колегія суддів сформулювала правовий висновок про те, що під поняттям «дискреційні повноваження» суб'єкта владних повноважень слід розуміти такі повноваження, коли у межах, які визначені законом, адміністративний орган має можливість самостійно (на власний розсуд) вибрати один з кількох варіантів конкретного правомірного рішення.

Водночас повноваження державних органів не є дискреційними, коли є лише один правомірний та законно обґрунтований варіант поведінки суб'єкта владних

повноважень. Тобто у разі настання визначених законодавством умов відповідач зобов'язаний вчинити конкретні дії та, якщо він їх не вчиняє, його можна зобов'язати до цього в судовому порядку.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 грудня 2018 року у справі № 623/1711/17 (провадження № К/9901/2218/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78534633>.

У постанові від 21 серпня 2018 року у справі № 278/2478/17 стосовно судового втручання у дискреційні повноваження суб'єкта владних повноважень колегія суддів Судової палати для розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду зазначила таке.

Згідно з позицією Верховного Суду, яка сформована в постановах від 13 лютого 2018 року у справі № 361/7567/15-а, від 7 березня 2018 року у справі № 569/15527/16-а, від 20 березня 2018 року у справі № 461/2579/17, від 20 березня 2018 року у справі № 820/4554/17, від 3 квітня 2018 року у справі № 569/16681/16-а, від 12 квітня 2018 року у справі № 826/8803/15, дискреційні повноваження – це можливість діяти за власним розсудом, в межах закону, можливість застосувати норми закону та вчинити конкретні дії (або дію) серед інших, кожні з яких окремо є відносно правильними (законними).

Стосовно судового контролю за дискреційними адміністративними актами суб'єктів владних повноважень Європейський суд з прав людини неодноразово висловлював позицію з цього питання, відповідно до якої національні суди повинні проконтролювати, чи не є викладені в них висновки адміністративних органів щодо обставин у справі довільними та нераціональними, непідтвердженими доказами або ж такими, що є помилковими щодо фактів; у будь-якому разі суди повинні дослідити такі акти, якщо їх об'єктивність та обґрунтованість є ключовим питанням правового спору (п. 157 рішення у справі «Сігма радіо телевізн лтд. проти Кіпру» (Sigma Radio Television Ltd. v. Cyprus), № 32181/04); п. 44 рішення у справі «Брайєн проти Об'єднаного Королівства» (Bryan v. the United Kingdom); пункти 156–157, 159 рішення у справі «Сігма радіо телевізн лтд. проти Кіпру» (Sigma Radio Television Ltd. v. Cyprus), № 32181/04); пункти 47–56 рішення у справі «Путтер проти Болгарії» (Putter v. Bulgaria), № 38780/02).

Поняття дискреційних повноважень наведено, зокрема, у Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи № R (80)2 від 11 березня 1980 року, відповідно до яких під дискреційними слід розуміти повноваження, які адміністративний орган, приймаючи рішення, може здійснювати зі свободою розсуду, коли такий орган може обирати з кількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає найкращим за таких обставин.

Дискреційними повноваженнями є право суб'єкта владних повноважень обирати у конкретній ситуації між альтернативами, кожна з яких є правомірною. Прикладом такого права є повноваження, які закріплені в законодавстві із застосуванням слова «може».

Відповідач не наділений повноваженнями за конкретних фактичних обставин діяти не за законом, а на власний розсуд.

Аналогічна позиція викладена, зокрема, у постановах Верховного Суду від 23 січня 2018 року у справі № 208/8402/14-а та від 29 березня 2018 року у справі № 816/303/16.

Суд також враховує позицію ЄСПЛ (щодо оцінки аргументів учасників справи у касаційному провадженні), сформульовану в п. 58 рішення у справі «Серявін та інші проти України» (№ 4909/04): згідно з його усталеною практикою, яка показує принцип, пов'язаний з належним здійсненням правосуддя, у рішеннях судів та інших органів з вирішення спорів мають бути належним чином зазначені підстави, на яких вони ґрунтуються; не вимагається детальної відповіді на кожен аргумент; міра, до якої суд має виконати обов'язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною залежно від характеру рішення (п. 29 рішення у справі «Руїс Торіха проти Іспанії» (Ruiz Torija v. Spain), № 303-А).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 серпня 2018 року у справі № 278/2478/17 (провадження № К/9901/49755/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76032695>.

Переглядаючи судові рішення у справі № 333/2180/17 (2-а/333/126/17) щодо тверджень заявника касаційної скарги про факт втручання судами в дискреційні повноваження Міністерства оборони України, колегія суддів зазначила таке.

Належним способом захисту права, який фактично призведе до поновлення порушеного права в спірному випадку, є зобов'язання відповідача призначити позивачу одноразову грошову допомогу, оскільки за наслідками виконання постанови Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 10 січня 2017 року у справі № 333/1784/16-а відповідач визначився зі своєю позицією у спірних правовідносинах та відмовив у призначенні позивачу такої допомоги. Реалізуючи свої дискреційні повноваження, відповідач вчинив дії щодо прийняття рішення про відмову у призначенні грошової допомоги. Такі дії обґрунтовано визнано судами попередніх інстанцій неправомірними.

Колегія суддів зазначила, що якщо відмова відповідного органу визнана судом протиправною, а іншого варіанта поведінки у суб'єкта владних повноважень за законом не існує, то суд має право зобов'язати такий орган влади вчинити конкретні дії, які б гарантували захист прав і свобод позивача.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 грудня 2018 року у справі № 333/2180/17 (2-а/333/126/17) (провадження № К/9901/1836/18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78715952>.

Огляд судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду (вирішення спорів, пов'язаних із пільгами, гарантіями та компенсаціями військовослужбовцям, військовозобов'язаним або резервістам). — Київ, 2019. — 52 стор.

¹ **Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло в справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua